



# Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714



Польша 8

<http://niva.iig.pl>

redakcja@niva.iig.pl

№ 13 (2707) Год LIII

Беласток, 30 сакавіка 2008 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

## Беласток узяў усё!



Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

Першы год у алімпіядзе беларускай мовы сёлета прынялі ўдзел вучні, якія вывучаюць беларускую мову ў Беластоку, якія цяпер у другім класе III Агульнаадукацыйнага ліцэя. Гэтыя дзеці, цяпер ужо свядомая не толькі сваіх каранёў моладзь, уся ў інтэлектуальных і культурных пошуках, развівалася на нашых вачах — ад беларускага садка нумар 14, праз пачатковую „чацвёрку”, гімназічную „сямёрку”, а іх слядамі ідуць маладзейшыя. Іх меншыя і большыя поспехі следзім і стараемся паказаць, бо гэта і гонар, і падмацунак беларускаму духу.

Сёлета на цэнтральныя элімінацыі XIV Алімпіяды беларускай мовы з ліку трыццаці двух фіналістаў, якія прыступілі да змагання, пяцёра было беластоцкіх ліцэістаў. Трое з іх — Наталля Швед, Ева Сегень і Міхал Каліна сталі лаўрэатамі. Лаўрэатамі сталі па чарзе, пералічыўшы здабытыя пункты на пісьмовым і вусным экзамене: 1. Наталля Швед (Беласток), 2. Анна Хількевіч (Бельск), 3. Наталля Каўшук (Гайнаўка), 4. Аляксандра Лаўранюк (Бельск), 5. Ева Сегень (Беласток), 6. Караліна Ігнацюк (Бельск) і 7. Міхась Каліна (Беласток). Наступнымі ў чарзе, ужо без звання лаўрэатаў, былі вучаніцы, аб якіх выніках сведчыць пунктацыя — наступныя пасля апошняга лаўрэата, фіналісткі на восьмым месцы, Юльянна Дораш (Бельск) і Уршуля Сахарчук (Гайнаўка) здабылі толькі на адзін пункт менш ад яго. Вельмі добра на вусным экзамене выступілі наступныя фіналісты: Юльяна Дораш, Уршуля Скепка (Гайнаўка), Юліта Сахарчук (Бельск), Наталля Рудчык (Беласток), Мартына Ева Леанеўская (Гайнаўка) і Кацярына Кузьміч (Беласток), якая апы-

нулася на XII месцы. Вельмі добра напісала працу таксама фіналістка Ганна Мордань (Бельск) — яе пісьмовае выказванне ды праца Наталлі Швед атрымалі максімальную колькасць пунктаў. На вусным найбольш уразілі (ацэненыя па 40 пунктаў) выказванні Наталлі Швед, Анны Хількевіч, Караліны Ігнацюк, Юльянны Дораш, Юліты Сахарчук і Кацярыны Кузьміч.

— Мушу сказаць, што на вусным група, якая адказвала ў нашай камісіі, адказвала няблага, — заявіў Васіль Сакоўскі, — някепска атрымалася таксама ў вучняў другіх класаў, з якімі напэўна спаткаем-ся ў наступным годзе.

Вучні другіх класаў (сярод іх усе з беластоцкага ліцэя) мелі дадаткова шмат сваёй уласнай працы, паколькі мусілі азнаёміцца таксама з матэрыялам па літаратуры з вышэйшага класа. А ўсе лаўрэаты — якраз вучні перадматуральных класаў! Цяпер перад імі найлепшая ацэнка на матуральным пасведчанні па беларускай мове ды індэксы на элітарныя спецыяльнасці ў вышэйшых школах.

Перад камісіяй (старшыня — Аляксандр Баршчэўскі, Анна Дзянюк, Васіль Сакоўскі, Валянціна Бабулевіч, Мікола Хаўстовіч) фіналісты выступалі засакрэчанымі — з нумарамі, падобна памечаны былі таксама іхнія працы. Ацэньваліся веды па літаратуры і граматыцы — а гэта ж былі найлепш падрыхтаваныя з усіх навучэнцаў беларускіх ліцэяў, умеласць свабоднага выказвання на роднай мове. Фіналісты мелі да выбару тры тэмы: „Беларускі фальклор у творчасці польска-беларускіх пісьменнікаў II паловы XIX стагоддзя”, „Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч як драматург” і „Якія маю надзеі і планы, звязаныя са свайго будучыняй”. Хоць, здавалася б, больш ахвотна і свабодней выказвацца на „вольную тэму”, большасць

фіналістаў пісала пра драматургію Марцінкевіча, аўтара ў апошні час вельмі дакладна распрацоўванага на ўроках у сувязі з двухсотгоддзем ад дня нараджэння.

— Я ведала, што пісьмовая праца мне ўдалася, — расказвае ўсхваляваная аж да слёз Наталля Швед, даведаўшыся пра сваю перамогу з „Нівы”. — На вусных элімінацыях камісія ўсміхалася на мой адказ, дык цяжка было сказаць, што яны мяркуюць. Я ў жараб’ёўцы выцягнула пытанне пра Багдановіча, ды не пра яго паэзію, а пра крытыку і публіцыстыку. Як відаць па пунктацы, адказала я добра.

На пытанні, якія даставаліся да адказу, можна было спадзявацца — гэта быў агляд гісторыі беларускай літаратуры ад сярэднявечча па сучаснасць. Адзіным пытаннем, пры якім алімпійцы крыху разгубляліся, было адно — пра жыццё і творчасць Кандрата Крапівы.

Настаўніцай беларускай мовы трох беластоцкіх лаўрэатаў Наталлі Швед, Евы Сегень і Міхала Каліны з’яўляецца Іаанна Васілюк, бельскіх — Анны Хількевіч, Аляксандры Лаўранюк і Караліны Ігнацюк — Яўгенія Таранта, а гайнаўскую лаўрэатку Наталлю Каўшук рыхтаваў Ян Карчэўскі. Як пераможцы алімпіяды, так як і іх настаўнікі, ушанаваны будучы спецыяльнымі ўзнагародамі пасольства Рэспублікі Беларусь, уручанымі ім на адмысловай урачыстасці ў Вільянове ў Варшаве.

Вядома пра іншыя поспехі маладых беларусаў — вучняў пачатковых школ і гімназій, перш за ўсё беластачан, якія ідуць як бура ў здабыванні ведаў і перамогах. Сярод 13 лаўрэатаў прадметнага конкурсу па беларускай мове ў пачатковых школах верх узялі беластачанкі Ніна Ваўранюк, Дар’я Вапа і Лідзія Пякарская. Аб перамогах гімназістаў чытайце на 4 старонцы.

### Гідра большавізму 2

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Выдатны рэжысёр Георгій Юнгвальд-Хількевіч дваццаць гадоў таму зрабіў бліскучую кінастужку па матывах твора „Адэскія апавяданні” не менш выдатнага пісьменніка Ісака Бабеля. Фільм паказвае Адэсу і яе жыхароў да рэвалюцыі 1917 года і пасля яе. А паколькі насельніцтва гэтага горада складалі пераважна яўрэі, якія выехалі з Гродна і Беластока, цікаvasць да стужкі падвойная...

### 1908, (...), 2008 2

Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Сваё меркаванне пра Косава я ўжо выказаў раней і не хочацца мне залішне займаць ім ні тут месца, ні часу чытачу. Паколькі, аднак, прыведзеныя мною цытаты аўтар „Кропкі” тлумачыць адсутнасцю майго ўласнага меркавання, пацвярджаю, што спадар Хільмановіч цалкам шчыра прызнаецца ў тым, што не зразумеў майго тэксту...

### Маладыя знатакі беларушчыны 4

Аляксей МАРОЗ



### На лясным кардоне 5

Таіса СКУПАТАВА



### Заваражыла мяне песня 10

Уладзімір СІДАРУК





# Не было свята без спектакля

Ілона КАРПЮК

## Акцёры з выбару

Месяц таму сустрэліся мы з Надзеяй Азябла і ёй успамінамі пра тэатральны гурток у Пяньках. Калі я пісала той тэкст і калі зноўку пераслухала запіс размовы з ёю, у мяне з'явілася мноства пытанняў. Захацелася мне даведацца больш і падрабязней распавесці аб працы пянькоўскага тэатра. Наведала я Надзею Азябла паўторна ў перакананні, што вяртаюся да бяздоннай крыніцы ведаў пра культурнае жыццё вёскі Пянькі.

Адносна даты заснавання драмгуртка ў Пяньках існуюць розныя меркаванні. „Ніва” ўспамінае пра паспяховую падрыхтоўку першага спектакля ў 1959 годзе. Сама спадарыня Надзея гаворыць пра пачаткі ў 1956 годзе. Аказваецца, што пунктаў гледжання ёсць больш. Мая другая сустрэча з паняй Надзеяй пачалася з разказу пра людзей, якія стваралі тэатральную гісторыю. Сярод успомненых акцёраў ды музыкантаў маюцца жыхары Пянькоў, Міхалова, а нават Гарадка. Удалося мне запісаць прозвішчы ўдзельнікаў: Ларыса Тарасевіч (Ваўранюк), Рыгор Ваўранюк, Ніна Кандрусік (Ваўранюк) — сёстры і брат, Мікалай Гарэнюк ды Ірэна Кандрусік (Гарэнюк) — сястра і брат, Ян і Мікалай Кандрускі — браты, Янка Тарасевіч, Ларыса Яромлік, Канстанцін Грэсь, Марыя Курэч (Палоцкая), Люба Грыка (Ваўранюк), Аляксандр Амброжэй, Галена Майсак, Яўген Грэсь, Галіна Ваўрыняк (Грэсь), Аляксандр Маркевіч, Вера Кананчук (Астравецкая), Канстанцін Каспэрук.

Здаецца мне, што спісак напэўна пашырыцца, калі толькі адгукнуцца былыя ўдзельнікі ці сябры пянькоўскага тэатра, чаго, шчыра кажучы, вельмі чакаю. Затое ўдалося мне паразмаўляць з апошнім у спіску, але вельмі актыўным дзеячам. Канстанцін Каспэрук цяпер жыве ў Беластоку, куды пераехаў у 1961 годзе. Сваю дзейнасць пачаў ён у 1956 годзе, але мяркую, што першыя крокі на тэатральнай сцэне Пянькі ставілі ў 1955, а мо нават у 1954 годзе. Тады малады Кастусь працаваў з бацькам у іхняй уласнай фірме, у якой займаліся рымарскай вытворчасцю і транспартнымі паслугамі.

— Калі я меў досыць рымарскай справы, кідаў усё, мыў рукі, мяняў фартух і ішоў іграць на гармоніку. Проста любіў іграць, так, дзеля гульні, — усміхаючыся, гаворыць спадар Кастусь.

Праўда, найчасцей ён іграў у спектаклях, а таксама пасля іх, калі ўсе гулялі. Бывала, што ставаў і акцёрам. Прыпамінаў сабе свае ролі ў „Прымаках”, у „Суседцы” ці персанаж вялікага памешчыка ў „Пінскай шляхце”.

— Не ведаю хто яшчэ адважыўся працаваць над „Пінскай шляхтай”, — з упэўненасцю кажа Надзея Азябла. — Гэта ж была доўгая і даволі цяжкая драма. Нам удалося.

Людзі насамрэч часцей чакалі карцейшых і жартоўных спектакляў, каб павесяліцца. Таму ў рэпертуары, побач ужо згаданых, знаходзім „Пярэстую красулю”, „Паўлінку” ці „Гора чубатае”. Гурток сустракаўся ў сярэднім двойчы на тыдзень, але на падрыхтоўку адной п'есы, бывала, месяца не хапала. Адны, як Янка Тарасевіч, не патрабавалі шмат часу на падрыхтоўку, затое Алік Ваўранюк мог

і з пятнаццаць разоў паўтараць ролю, бо, паводле спадарыні рэжысёр, штось было не так як трэба.

— Людзі былі розныя, але я нека ведала каму даць якую ролю, адчувала, што якому тэмпераменту падыходзіць. Янка Тарасевіч быў знакамітым акцёрам, але затое не меў музычнага таленту, не ўмеў ні танцаваць, ні спяваць, зусім, — смяецца спадарыні Надзея.

Гэта таксама запомнілася Кастусю Каспэруку:



Злева Ян Азябла

— Ой, не забуду, калі ў Беластоку за „Прымакі” ўзялі мы першае месца. У журы былі спадарства Куляшэвічы. Помню, як яны смяяліся ўжо пасля, калі прызналіся, што абсалютна не здагадаліся, што гэта я іграў за Янку, які стаяў толькі на сцэне і расцягваў гармошку. Відаць, сапраўдны з яго акцёр.

## Танцавалі ды спявалі

З-за гэтага, што гурток быў развіты музычна, не было праблемаў са спевамі і танцамі. Танцавалі і дзяўчаты, і хлопцы. Перш за ўсё лявоніху, але таксама гапак. Мае суразмоўцы ўспомнілі і бульбу. Натуральна, спыталася я, што гэта за танец!

— А гэта ж полька!

І абыдвое, хаця ў іншым месцы ды ў іншым часе, пачалі спяваць:

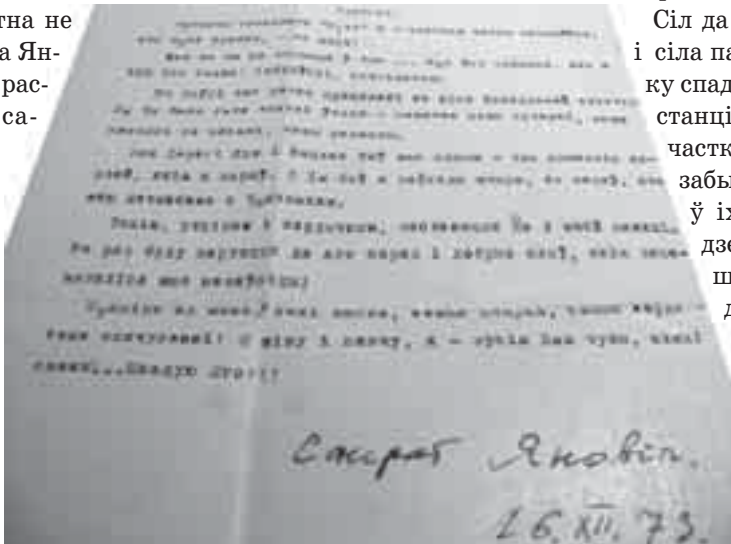
*Бульба жарана, пячона,  
бульба дзіся, бульба ўчора,  
з бульбы мука, з бульбы каша,  
прападзі ты доля наша.  
Як да полькі ногі тонкі,  
да кадрыля ногі крывы,  
як зайграюць у дуду,  
ног устрымаць не магу.  
Мы наварым з бульбы кашы  
і накармім сям'ю нашу,  
а як каша надаела  
есць у зупе бульбу трэба.*

Было напэўна многа забавы ў час рэпетыцыі. Гэта быў адзіны спосаб прыцягнуць моладзь. Калі хтосьці не працаваў у гуртку, то і так прыходзіў паглядзець, спачатку ў школу, пазней у старую, апушчаную ў час вайны, хату, дзе адбываліся рэпетыцыі. Атмосфера была там сапраўды сяброўская, не было канкурэнцыі паміж акцёрамі, але быў і час, калі заангажаванасць наказвала большасці акцёрам прыходзіць нават тады, калі пані На-

дзя не працавала над іхнімі ролямі. Адчувалася супольнасць мэтаў, можа і сяброўскі абавязак. Калі прыходзіў час посту, рэпетыцыі не спыняліся, але тады не было ўжо ніякіх танцаў пасля заняткаў. Больш свабоднага часу мелі тады Алік Маркевіч, які іграў на кларнеце і бубнах, Кастусь Каспэрук і яго гармошка, Жэнік Грэсь ці міхалоўскі Эдзік Савіцкі, значыцца, музыканты. Пост постама, але не было свята без спектакля. На Вялікдзень, але таксама і на Каляды, усе вясцоўцы збіраліся, глядзелі тэатральнае шоу, а пасля ўсе аддаваліся гульні.

Калі так спаглядаю на гады працы спадарства Азяблаў і гэтых маладых людзей, што гралі ў спектаклях, якія давалі людзям радасць, здаецца мне, што яны аддалі гэтай справе сэрца і душу. Кастусь Каспэрук, калі Янка Азябла быў вельмі заняты, узяў на сябе працу арганізацыйнага кіраўніка калектыву „Лявоніха”. Амаль два гады ездзіў па Польшчы, дапамагаў „Лявонісе” ладзіць канцэрты, арганізаваў жыццё ім і сабе. Янка Азябла быў інструктарам культуры,

але і добрай душой, якая дапамагала колькі змагла. Надзея Азябла, на колькі гэта магчыма, да сёння з'яў-



ляецца рашучай, самастойнай жанчынай. За яе працу ў Пяньках, а таксама і з вучаніцамі ў Тапалянах, Міхалоўскай гміна і тадышняя яе начальнік, пані Бажэна шмат гадоў таму вырашылі прысвоіць ёй „Ордэн сэрца маці вёсак”. Можна сёння чытачу гучыць гэта надта пафасна, а мо і смешна, але напэўна паказвае веліч працы і велічыню сэрца, якое ўклала Надзея ў працу з пянькоўскай моладдзю.

## Апошнія сустрэчы

Канец тэатра ў Пяньках быў толькі завяршэннем пэўнага перыяду ў жыцці тадышніх акцёраў і музыкаў. Як гэта бывала на вёсках, усе ведалі адзін аднаго, таму і пасля спынення супольнай працы кантакты паміж імі зусім не парваліся, часам проста таму, што надалей жылі яны побач сябе, у адной вёсцы, часам пару кіламетраў далей. Частка аднак раз'ехалася па свеце, ад самага блізкага Беластока па іншыя кантыненты. Незвычайнае тое, што 40 гадоў пазней сябры ведаюць, што Ко-

ля Кандрусік жыве ў Аўстраліі, а Аляксандр Маркевіч з'ехаў у ЗША. Спадар Кастусь распавядаў мне, што і на вуліцы часта сустракае сяброў з гуртка, а Надзея Азябла прыпамінала, пры якой вуліцы жывуць у Беластоку яе акцёры. Усе добра ведаюць хто яшчэ жыве, а каго на гэтым свеце ўжо няма. Бывае, што пахаванне становіцца нагодай для адзінай сустрэчы на працягу шматлікіх гадоў.

Першае важнае развітанне прыйшло даволі рана. У 1973 годзе цяжкая хвароба забрала Янку Азяблу, аднаго з выдатнейшых дзеячаў Міхалоўскай зямлі, але і дасканалы акцёра пянькоўскага драмгуртка. У „Ніве” ад 16 снежня 1973 года пісалася аб ім так: „Уросшы быў ён у сялянскае жыццё, як груша ў мяжу”. Пасля столькіх гадоў з фотаальбома Надзея Азябла выцягнула мне ліст, у якім чытаем: „Ваш Дарагі Муж і Бацька быў мне адным з тых нямногіх людзей, якім я верыў. З ім я быў заўсёды шчыры, бо ведаў, што маю дачыненне з Чалавекам. Такім учывым і сардэчным, застанеца Ён у маёй памяці”. Такімі словамі развітваў свайго сябру Сакрат Яновіч, які шмат часу правёў з Янкам Азяблам, калі той працаваў інструктарам культуры.

— Сакрат быў яшчэ маладым, калі працаваў інструктарам, — гаворыць пані Надзея, — але ж вельмі працай пераймаўся, бо яшчэ быў студэнтам, то і грошай патрабаваў. Бывала, што і казаў у час нарады: „Яны мяне выкінут”, а тады мой Янка адказаў яму: „Ой Сакрат, Сакрат, іх дзело на нас крычаць, а нам дзело памаўчаць, а зробім так, як дамо рады!”

Сіл да працы хопала ўсім. Таксама і сіла памяці здае экзамен. У выпадку спадарыні Надзеі Азяблы ды Канстанціна Каспэрука памяць — гэта частка тоеснасці, таму да сёння не забылі яны так важнага перыяду ў іх жыцці, які для такіх людзей як я, а можа і маладзейшых, мабыць, стане прыкладам, а нават указальнікам, якім трэба толькі ўмець пакарыстацца. Жыццёвая мудрасць чалавека дазваляе яму даглядаць добрыя традыцыі. З-за гэтага Кастусь Каспэрук купіў свайму сыну бас-гітару, на якой да сёння грае ён у беларускамоўным гурце, а ўнукі Надзеі Азяблы не толькі граюць, але і ахвотна наведваюць беластоцкія тэатры. Жыццё маем адно і лягчэй ісці праз яго са спевамі на вуснах ды з радасцю ў сэрцы:

*Там у полі ёлка,  
а пад ёлкай норка,  
там гуляла, там гуляла  
прымакова жонка*

(Паўлюкова жонка).

*Гуляла, гуляла,  
да дому нядбала.  
А хто ж ёй маладой  
у доме парабляе?  
Кошка ложкі мые,  
а сабачка гаршкі мые,  
а Паўлючак сваю жонку  
дубіною біе.  
Ой бие, бие,  
цело пасініло,  
а ён плакаў цэлы тыдзень,  
каб ёй не балело.  
Зашоў ён да панай  
скаргі расказаці,  
прысудзілі ёму паны  
жонку цалаваці.*

## Царква ў Ласінцы

Ласінская царква знаходзіцца непадалёк ад шашы Беласток — Гайнаўка. На аднаўленне храма міністр культуры і нацыянальнай спадчыны ў рамках аперацыйнай праграмы „Культурная спадчына” прызначыў 352 409 зл. Шляхам публічных таргоў быў вылучаны самы танны выканаўца рамонт. Аказалася ім Рамонтна-будаўнічае прадпрыемства „Акцэс” з Варшавы, якое за аднаўленне храма патрабавала 432 898,87 зл. брута. Прыхадская рада вырашыла, што астатнія грошы (80 490 зл.) будуць сабраны сярод вернікаў.

Рамонт царквы св. Іакава і ўваходнай брамы завяршыўся ў мінулым годзе. Адноўлены ўнутры і звонку храм цешыць прыхаджан. Дзякуючы добрай працы настаўцеля протаіерэя Георгія Коса і Прыхадской рады пры дапамозе машын перад царквою былі ссечаны старыя спаранельныя дрэвы і падстрыжаны галіны здаровых дрэў. Цяпер можна бяспечна стаяць пад дрэвамі, паколькі ніякая небяспека ўжо не пагражае.

Андрэй ЯЛОЗА

## Дрэнная дарога

Амаль увесь адрэзак ваяводскай дарогі з Вілаў у Жэдня, Міхалова, Юшкаў Груд ды цераз Бандары і Новае Ляўкова ў Навасады няроўны, а яшчэ ў шмат якіх месцах з выбоінамі-ямамі ў асфальтавым палатне. Да таго гэтая дарога вузкая і таму небяспечная. Маставая на мастках і на пераездах цераз чыгуначныя пуці м.інш. у Скупаве і перад Пераходамі вельмі ўхабістая.

Едучы па такой дарозе аўтобус ПКС увесь час дрыжыць-калоціцца ды падскоквае, быццам танцаваў полечку-трасу.

8 сакавіка г.г. ехаў я ваяводскімі дарогамі з Беластока ў заходнім напрамку і там маставая гладкая ды роўная. А вось вышэйзгаданая дарога ва ўсходнім напрамку — занябаная. Ад 1 лютага г.г. білеты на праезды аўтобусамі ПКС падаражэлі. Умовы падарожжа ў мой родны кут надалей такія самыя як былі перад гэтым. Па ўсім відаць, што Падляшкае ўпраўленне ваяводскіх дарог (ППВД) у Беластоку няроўна дзеле. Вельмі скупіцца грошай на рамонт адрэзка дарогі ад скрыжавання з дарогай у Лешукі ў напрамку Плянты. Тут ППВД паставіла толькі асцерагальныя дарожныя знакі з выклічнікамі. І яны стаяць ужо трэці год!

## Пачварныя дрэвы

Цяпер у Гайнаўцы многа брыдкіх, пачварных дрэў з куksамі адсечаных галін. Найбольш іх на вуліцах, між іншым, 3 Мая, Пілсудскага, Спартыўнай і Беластоцкай. І гэта не заўсёды таму, што над гэтымі дрэвамі вісяць электраправады або правады тэлефоннай лініі.

Дрэвы пасля „стрыжкі” хварэюць, яны аслаблены і заўчасна засыхаюць. У ліпах-калеках няма ніякай красы. Выглядаюць яны як пудзілы.

У канцы лютага г.г. па вул. 3 Мая гарадскія архітэктары краявіду пачалі сячы верхавіны ліп, падстрыжаных у папярэднія гады і маем цяпер дрэвы-пачвары. Жах! Над гэтымі дрэвамі ніколі не было і зараз няма электраправадоў. Па вул. 3 Мая ўбачым такія аголеныя ствалы дрэў перш-наперш побач аўтобусага паўстанка ПКС ды гарадской камунікацыі. (яц)

# Маладыя знатакі беларушчыны

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА



Пасля конкурсных змаганняў ад вучняў адступіла хваляванне

Ваяводскія элімінацыі Прадметнага конкурсу па беларускай мове адбыліся 17 сакавіка ў Публічнай гімназіі ў Нарве. Праходзілі яны ў спакойнай атмасферы, затое напружанасць заўважалася сярод настаўнікаў. Хваляваліся яны за сваіх вучняў, якіх адносна доўга рыхтавалі да інтэлектуальных спаборніцтваў і разлічвалі на іх поспех. Хаця зараз лаўрэатамі гімназічных конкурсаў становяцца вучні, якія займаюць толькі першыя 5 месцаў, то з ліку 38 удзельнікаў апошняга этапу змаганняў за гэтае званне нават больш за палову вучняў магло паралельна апынуцца на першых пераможных месцах.

Аднымі з першых закончылі пісаць тэст гайнаўскія гімназісты.

— Найбольш цяжкім было пытанне наконт прыроды, а найлягчэйшымі — задачы па граматыцы, — заявіла гайнаўская белгімназітка Адрьянна Сачко. Яе сяброўка Юстына Тамашук звярнула ўвагу на эміграцыйных пісьменнікаў Наталлю Арсенневу, Масея Сяднёва і Алеся Салаўя, якіх тычыліся конкурсныя задачы. Абедзве гімназісткі найбольш рыхтаваліся па літаратуры. Рыхтуючыся да конкурсу асабліваю ўвагу на эміграцыйную літаратуру звярталі таксама Марцін Карпюк і Марк Савіч з Комплексу школ у Дубічах-Царкоўных, якія ў тэсце не заўважылі асабліва складаных пытанняў. Іншыя гімназісты наогул таксама былі задаволены конкурснымі пытаннямі, але ўжо іх настаўнікі былі больш стрыманымі наконт поспехаў сваіх вучняў. Педагогі былі перакананы, што калі б не дасланы ў школы агульны аб’ём матэрыялу, паводле якога трэба было рыхтавацца да конкурсу, цяжка было б справіцца вучням з падрабязнымі задачамі.

— Мае вучні рыхтаваліся ў адпаведнасці з аб’ёмам матэрыялу. Апісвалі прыроду, складалі дзялогі, а менш займаліся граматыкай, — кажа настаўніца дубіцкай школы Галіна Трашчотка. — Я заўважыла, што наогул з гімназічным конкурсам па беларускай мове лягчэй справіцца вучням, якія дома гавораць павольна і думаюць на сваёй мове. У нашых польскамоўных вучняў большыя клопаты з граматыкай. Канешне, калі апошнія ўсё вызуб-

раць, могуць і перамагчы. Гімназісты з Беластока, якія дабіваюцца поспехаў у нашым конкурсе, таксама з бацькамі размаўляюць павольна.

— Я, рыхтуючыся да конкурсу, аналізаваў розны матэрыял, але хацеў бы, каб больш увагі адводзілася граматыцы беларускай мовы, — гаворыць Аляксандр Ваўранюк з Беластока. Іншыя гімназісты звярталі ўвагу на сёлетнія нескладаныя пытанні па граматыцы, якія тычыліся правапісу „ў”, акання, звонкіх і глухіх зычных. На падрыхтоўку па літаратуры паставіла Ганна Пякарская з Беластока.

— Звярнула я асабліваю ўвагу на „Валашку” Міхася Шаховіча і аб яе было пытанне на раённым этапе конкурсу. Зараз я выкарыстала веды па эміграцыйнай літаратуры, — расказвае Ганна Пякарская. Настаўніца беларускай мовы з Беластока Альжбета Рудкоўская, якая на ваяводскія элімінацыі прывезла ажно 5 гімназістаў, гаворыць, што ў час падрыхтоўкі апрача літаратуры адводзілася належнае месца і граматыцы. Гімназісты не лічылі складаным састаўленне дзялогаў, ні вопіс апрацоўкі ільну, бо па гэтых тэмах рыхтаваліся дакладна ў школе. Вучні з бельскай „тройкі” Агнешка Хомюк і Ева Шкода радаліся, што на конкурсе было ўсё, на што звярталі ўвагу у час падрыхтоўкі ў сваёй школе.

— Аб’ём матэрыялу дасланы ў школы, паводле якога мы рыхтавалі вучняў, быў даволі шырокі і гэта найчасцей настаўнік выбіраў творы ці практыкаванні, паводле якіх працавалі вучні, — кажа настаўніца бельскай „тройкі” Валянціна Бабулевіч, якой таксама ажно 5 вучняў дайшло да ваяводскіх элімінацый конкурсу.

— Матэрыял, па якім я рыхтавала гімназістаў, якраз і знаходзіцца ў тэсце ваяводскіх элімінацый. Інтуіцыя падказвала мне на што звяртаць увагу, — заяўляе настаўніца нараўчанскай гімназіі Анна Кандрацюк і дабаўляе, што асабліваю ўвагу адводзіла літаратурным тэмам.

Пацікавіўся я, ці з нагоды сёлетняга 50-гадовага юбілею Літаратурнага аб’яднання „Белавежа” ў кон-

курсе паявіліся пытанні пра „белавежцаў”.

— У аб’ёме матэрыялу, паводле якога мы рыхтаваліся ў гэтым годзе, была творчасць Сакрата Яновіча і Міхася Шаховіча, а на раённых элімінацыях было пытанне па творчасці Шаховіча, — пайнфармавала Валянціна Бабулевіч, а Ніна Абрамюк пасля дабавіла, што на раённым этапе было таксама пытанне наконт Сакрата Яновіча. Вучні ўдакладнілі, што на ваяводскіх элімінацыях ужо не было задач па творчасці „белавежцаў”. Асабліваю ўвагу адводзілася „белавежцам” у час мінулагадняга гімназічнага конкурсу, а настаўнікі звярталі ўвагу, што яны ў школах працуюць з творами „белавежцаў”.

— У нашай школе мы аналізуем вершы Віктара Шведа, Надзеі Артымовіч і звяртаем увагу на пісьменнікаў звязаных з нашым рэгіёнам — Алеся Барскага, Уладзіміра Гайдуга і Янку Целушэцкага, — удакладняе настаўніца з Нараўкі Анна Кандрацюк.

Калі конкурсныя работы былі правяраны, аказалася, што ажно 30 гімназістаў стала лаўрэатамі. Старшыню камісіі, настаўніцу беларускай мовы Ніну Абрамюк папрасіў я пракаментаваць такія незвычайны ход здарэнняў, калі толькі 8 удзельнікаў ваяводскіх элімінацый не дабілася звання лаўрэата.

— На падставе правяраных работ відаць, што вучні былі вельмі добра падрыхтаваны да конкурсу і таму правільнае напісанне тэсту не было ім цяжкім. У рабоце было ажно 5 адкрытых задач, дзе гімназістам трэба было выканаць творчыя працы і вучні паказалі, што ўмеюць пісаць і думаць па-беларуску, — пайнфармавала Ніна Абрамюк.

На пытанне, што вучням давалася найлягчэй, а што найцяжэй, я ўчуў такі адказ:

— Наогул вучні вельмі добра ведалі беларускія прыказкі і вельмі добра спраўляліся з састаўленнем дзялогаў. Цікавымі былі расказы аб прыродзе ў час надыходу вясны, а крыху памылак было ў практыкаванні наконт звонкіх і глухіх зычных і частка вучняў не зразумела пытанні пра твор Наталлі Арсенневай, — удакладніла Ніна Абрамюк.

Сярод лаўрэатаў большую частку саставілі гімназісты, якія занялі тры першыя месцы. На першым — апынулася Аляксандра Каліна з Гімназіі № 7 у Беластоку з 99 баламі (на 100 магчымых), а на другім месцы з 98 баламі было больш асоб: Агнешка Апольская (Нарва), Моніка Данілюк (Гайнаўка, гімназія № 2), Наталля Лаўранюк (Бельск, „тройка”), Паўліна Лапінская (Гайнаўка, белгімназія), Наталля Кандрацюк-Свярубская (Беласток), Агата Скепка (Нараўка), Ганна Пякарская (Беласток), Дanelя Філіманюк (Чыжы), Магдаліна Кандрацюк (Нараўка), Юстына Тамашук (Гайнаўка, белгімназія), Давід Карчэўскі (Гайнаўка, гімназія № 2). Трэцяе месца з 97 баламі занялі: Марлена Леанюк (Бельск, „тройка”), Марта Кендысь і Анна Грыгарук (Чыжы), Эмілія Мусько (Беласток) і Пётр Давідзюк (Гайнаўка, белгімназія). Чацвёртае і пятае месцы занялі вучні, якія набралі па 93 і 90 балаў.

# НА ЛЯСНЫМ КАРДОНЕ

Таіса СКУРАТАВА, Камянюкі

У пушчы яе карані

Толькі адкрыла брамку, каб увайсці ў двор Алены Іосіфаўны Шыпуль, як перапахананыя куры з крыкам кідаюцца ад веснічак прэч. Да мяне з шыпеннем і гагатааннем накіроўваецца чарада белых, як снег, гусей. За імі важна выходзяць надзьмутыя індэкі, гатовыя ўзяць мяне ў палон. Асабліва яны не любяць таго, хто апрануты ў чырвонае адзенне. Маё ж паліто колеру хмурага дня давала мне права бесперашкодна прайсці густанаселены двор і апынуцца ва ўтульнай хаце гасціннай гаспадыні. У чыста прыбраным пакоі я ўбачыла невысокую, прыемную з твару жанчыну. Выглядала яна молада і ўся іскрылася энергіяй. Гэта ёй падпарадкоўваецца шумны двор з паўсотняй прынатых насельнікаў.

Алена Іосіфаўна мяне не чакала, але сустрэла прыветліва. У маёй асобе яна адчула перш за ўсё суб'яднікі, бо не так часта на лясным кардоне здараюцца госці. Раней, калі яна працавала (цяпер Алена Шыпуль на пенсіі), з якімі толькі людзьмі не даводзілася ёй сустракацца.

На работу ў паляўнічую рэзідэнцыю „Віскулі” (цяпер гэта ўрадавая рэзідэнцыя) Алена Шыпуль заўсёды баялася спазніцца. А таму муж Ваня часта падвозіў яе на матацыкле.

— Аднаго ранку бягу па лесвіцы наверх, — расказвае Алена Іосіфаўна, — а насустрэч спускаецца Пётр Міронавіч Машэраў. Хоць мы і прывыклі часта бачыць там важных асоб, але я чамусьці разгубілася. Прывітлася. А ён узяў мяне за руку: Чаго такая халодная? — пытае. На матацыкле ехала, адказваю. І стрымгалоў узятаю на другі паверх. Расхвалывалася. Цэлы дзень баялася на вочы кіраўніку дзяржавы паказацца.

Алена Шыпуль успамінае, як прыязджаў на дзень-другі лётчык-касманат Пётр Клімук. Госці такога рангу, як правіла, спыняліся ў Віскулях. Пётр Ільіч настолькі проста і па-свойску паводзіў сябе з прыслугай, што яго зусім не баяліся і не думалі, як дагадзіць высокай асобе. Усе пытанні рашаліся без нерваў і напружання.

За сваё жыццё карэннай пушчанцы Алене Шыпуль давялося перажыць шмат чаго. Былі радасці, былі і засмучэнні.

## Жыровіцкая абіцель

Сяргей ЧЫГРЫН, Слонім

У Жыровічах з друку выйшаў чарговы нумар багаслоўска-літаратурна-мастацкага лістка „Жыровіцкая абіцель”, які рэдагуе інак Мікалай (Алег Бембель).

Нумар цалкам прысвечаны Фёдару Дастаеўскаму і Кастусю Каліноўскаму — „двум сусветна вядомым беларусам, якія нарадзіліся ў Заходняй Беларусі, нарадзіліся, па гістарычных мерках, амаль адначасова: з інтэрвалам усяго ў некалькі гадоў”.

У матэрыяле робіцца спроба рэлігійна-маральнага супастаўлення лёсаў гэтых двух вялікіх людзей. З такім падыходам можна пагадзіцца і можна сур'ёзна паспрачацца. Гэты кірунак даволі цікавы, але і спрэчны.

Пададзення ў „Жыровіцкай абіцелі” разважання — гэта не больш чым спроба зірнуць на вобраз Кастуся Каліноўскага

— Нарадзілася я ў Прыкалесі, — расказвае жанчына на характэрным для Пружаншчыны беларускім дыялекце, з прыкметным хваляваннем успамінаючы далёкія гады. — Пасля замужжа 22 гады пражылі з мужам ў Перароўскім лясніцтве, дзе ён працаваў памочнікам ляснічага. Там было тры домкі, якія займалі шэсць



сем'яў. Мы ўсе жылі вельмі дружна, дапамагалі адзін аднаму. Усе святы адзначалі разам. І дзеці сябравалі паміж сабой. У Перарове прайшлі нашы лепшыя маладыя гады.

У Белым Ляску, куды сям'я затым пераехала амаль 20 гадоў назад, Алена Іосіфаўна жыве цяпер адна: пяць гадоў таму не стала яе мужа Ванечкі. Размова зноў перайшла на сумныя старонкі жыцця. Жанчыне ўспомнілася вайна, як у яе родную вёску прыйшлі немцы. Бацьку адразу ў 1941 годзе забралі на фронт, а маці, старэйшую сястру і яе прымусова вывезлі ў Беласток. Усіх жыхароў вёсак Баркі, Глыбокі Кут, Прыкалессе, Леўкі, Глушэц, Чадзель, Папялёва, Малы Краснік, Вялікі Краснік павыганялі з наседжаных месц, многіх расстралялі, астатнім загадалі хутка садзіцца на падводы і вывозілі іх далей з пушчы.

У польскім Беластоку сям'я Масайла (дзявочае прозвішча Алены Шыпуль) пасялілася ў доме па вуліцы Фабрычнай. Маці, адыходзячы ненадоўга, пакідала дзяцей у хаце, дзверы закрывала на жэрдку.

— Адночы чуюм стук у дзверы, — расказвае Алена Іосіфаўна. — Адкрываем, а там — стаіць немец з аўтаматам. Мы з сястрой моцна напалохаліся. Але ён не крануў нас. Хоць я і малая была, а той жудасны страх памятаю да гэтай пары.

Непадалёк ад Алены Іосіфаўны жывуць у Белым Ляску яе дзеці — сын Уладзімір з нявесткай настаўніцай і ўнукі Андрэй і Ваня. Сын працуе па-

мочнікам ляснічага Нікарскага лясніцтва. Дачка Валянціна, яна цяпер носіць прозвішча Ліцвіновіч, кіруе Хвойніцкім лясніцтвам. А муж яе Аляксандр працуе памочнікам у свайго жонкі. Адзін з іх сыноў вучыцца ў Беларускай дзяржаўнай тэхналагічным універсітэце, набывае прафесію спецыяліста лясной гаспадаркі, другі яшчэ ходзіць у школу. А кім жа магло быць дзеці, унукі Алены Іосіфаўны, здзіўляецца жанчына, калі ад нараджэння ўсе іх дзіцячыя забавы і гульні звязаны з пушчай. У Валянціны, напрыклад, любімымі „цацкамі” былі матацыкл, машына і ружжо. Цяпер унукі прападаюць у лесе. Толькі старэйшая дачка Людзя пераехала на жыхарства ў Брэст. А вось нявестка Іна Мінск прамяняла на пушчанскі рай.

Алена Іосіфаўна не сумняваецца, што і ўнукі выбяруць прафесію лесніка. Шкадуе толькі, што няма каму перадаць свой багаты вопыт шыцця і ткацтва. Чакала, можа праўнучка родзіцца, але зноў нарадзіўся леснічок. Вось так і доўжыцца род Шыпулёў, карэнных жыхароў старадаўняй пушчы.

Сапраўдная пушчанка, яна ведае свае карані ў пятым пакаленні. Расказвае ўнукам радаслоўную, якая непарыўна звязана з тутэйшымі мясцінамі. Так, па бацькавай лініі дзедаў дзед і сам дзед Кірыл нарадзіліся ў вёсцы Глыбокі Кут. Лёс дзеда Кірыла закінуў у Амерыку, куды ён з братамі падаўся ў заробкі ды там і загінуў на лесасплаве. Шукаў на другім кантынэнце шчасця, а спаткаў сваю смерць.

Род па мацярынскай лініі пачынаўся з Прыкалесся. Цяпер там жыве родная сястра Алены Іосіфаўны. Амаль усе, хто ўцялеў у віхуры вайны, вярнуліся назад у спаленыя пушчанскія вёскі і адбудоваліся зноўку.

Можна было застацца ў Беластоку, гаворыць Алена Іосіфаўна, але бацькоў цягнула ў родны кут, адкуль іх глыбінныя карані. Падобна лясным патрыярхам-дрэвам чалавек прырастае каранямі да зямлі і адарваць яго ад прывычнага асяроддзя — незагойная рана на ўсё жыццё. Спробы адсяліць з пушчы жыхароў на лепшыя землі альбо бліжэй да цывілізацыі не прынеслі поспехаў. Цяпер цывілізацыя сама прыйшла ў самыя аддаленыя пушчанскія вёскі і хутары. І пакуль хоць адзін чалавек застаецца на лясным кардоне, пушчанскія вёсачкі будуць жыць.

Цяпер „Польша хоча свабоды каталіцызму, праваслаўю, юдаізму”. Вось толькі на практыцы гэта было цяжка заўважыць. Так разважае аўтар. Магчыма, шлях выбраны Кастусём Каліноўскім веў да тупіку, да „недасягальнай зямлі, адкуль няма вяртання”. Але гэта толькі магчыма...

Што датычыць Дастаеўскага, дык яму „лісток” сімпатызуе больш, чым Каліноўскаму. Бо Дастаеўскі прадбачыў у сваіх „Бесах” і іншых творах „Курапаты”, „Саляўкі”, „Беламор...” і г.д. Але Гасподзь даў нам, грэшным, усё гэта пабачыць — каму на ўласныя вочы, каму — па сведках іншых...

У свежым нумары „Жыровіцкай абіцелі” змешчаны таксама вершы Зьніча. Адзін з іх называецца „Дастаеўскі”. Яго і хочацца працытаваць, бо ён, нібы падсумоўвае развагі пра Каліноўскага і Дастаеўскага:

...кажа, як з цемрадзі выйсці нам...  
Відушчасць?.. ці слепата?..  
Леші — са Хрыстом... без Ісціны...  
Чым — з Ісцінай... без Хрыста.

## Зноў аб помніку Купалу і Коласу ў Варшаве

У пасольстве Беларусі ў Польшчы адбылася сустрэча пасла Паўла Латушкі з членамі грамадскага камітэта пабудовы ў Варшаве помніка Янку Купалу і Якубу Коласу.

Нагодой для яе правядзення стаў адказ на зварот камітэта да мэра Варшавы аб падтрымцы ідэі і месцы пабудовы помніка. У атрыманым лісце вітаецца „каштоўная ініцыятыва” стварэння помніка, але выказваецца меркаванне аб неабходнасці пошуку новага месца для яго ўстаноўкі. Прычына — тэрыторыя каля Варшаўскага ўніверсітэта і новага будынка яго бібліятэкі ўжо насычана помнікамі і знаходзіцца пад аховай. У лісце таксама выказана прапанова аб пераўтварэнні грамадскага камітэта ў камітэт пабудовы помніка Я. Купалу і Я. Коласу з правамі юрыдычнай асобы. Гэта дазволіла б камітэту выконваць функцыі інвестара, садзейнічала б хутчэйшаму атрыманню неабходных узгадненняў, паскарэнню падрыхтоўкі дакументацыі, вырашэнню іншых пытанняў.

Нагадаем, ідэя пабудовы помніка Я. Купалу і Я. Коласу з'явілася адначасова з адкрыццём у Мінску помніка Адаму Міцкевічу (ужо чацвёртага на Беларусі). Ініцыятыва была падтрыманая ў 2004 годзе тагачасным мэрам Варшавы Лехам Качынскім, міністэрствам культуры Польшчы, рэктарам Варшаўскага ўніверсітэта.

Леанід ТУГАРЫН  
„Звязда” № 51, 18.03.2008 г.

## Вандалізм на святым месцы

У пагодны суботні дзень, а было гэта 23 лютага г.г., пайшоў я на прагулку па акраіне Белавежскай пушчы, каб падыхаць свежым, жывічным паветрам. Паколькі ў гэты дзень у краінах СНД адзначаюць Дзень абаронцаў айчыны (раней: Савецкай Арміі), зайшоў я на могільнік савецкіх салдат і партызан у Гайнаўцы. На ім пакояцца астанкі чырвонаармейцаў, загінуўшых у барацьбе за вызваленне Гайнаўшчыны з-пад нямецкай акупацыі. Яны засталіся тут спаць вечным сном пад гонкімі соснамі. На ўсёй плошчы могільніка пануе парадак, чысціня, зімовае смецце прыбраное, паказваецца ўжо трава. Ля помніка гараць знічы, ляжыць некалькі кветак. Навокал ніводнай жывой душы.

На першы позірк здавалася, што ўсё тут у парадку. Але калі я ўважна прыгледзеўся да помніка, то вачам сваім не паверыў. На чорнай табліцы, на якой калісьці красаваўся выразны надпіс, літары амаль сцёртыя варагой рукой. Хтосьці, відаць, задумаў знявечыць помнік, парушыць спакон пахаваных тут салдат. Сорамна нам, жывым, а перш за ўсё начальству горада Гайнаўкі за вандалізм на святым месцы, за вандалізм, якога стараюцца не заўважыць.

На маю думку, да 9 мая 2008 года ўладам горада Гайнаўкі неабходна аднавіць табліцу з надпісам. Гэта ж іх абавязак!

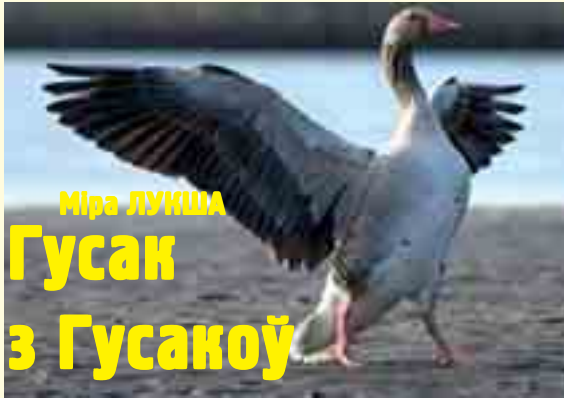
Дзед Даніла



Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

# Зорка

Д л я д з я ц е й і м о л а д з і



Міра ЛУНША  
**Гусак  
з Гусакоў**

Го жы гусак Гастон з Гусакоў,  
Хваліўся, што ведае ён многа моў.  
— Не дарам я Гастон! — гусак казаў, —  
Каб толькі па-гусацку проста гергетаў,  
Або сіпеў пагрозліва на тых,  
Што род гусіны не ў пашане ў такіх!  
Гусак Гастон зьядзе любую гуску,  
Калі да гускі ён прамовіць па-французску:  
— Я цябе, любя гусанька, „жэтэм“! —  
Або па-польску: — „Гуска, кохам цем!“,  
„Ціамо“ ці „тэкеро“! — скажа так  
Наш ганарлівы і пранырлівы гусак!  
І гусі ўсе — ці са Шпакоў, ці з Гусакоў  
Гагакнуць разам: „Трэ вучыцца моў!“

Фота Ганны Кандрацюк



Дашкольнікі ў пастаноўцы

## Вясна ў садку

Сакавіцкі капрызлівы дзень. Раз падае дождж са снегам, за хвіліну выглядае сонца. У беларускім садку сёння малююць вясну.

— А ці прыгожа? — пытае ў пані Данусі дзяўчынка са светлымі коскамі. На яе малюнку, пад ружовымі хмаркамі, ляцяць два ярка-зялёныя птахі.

— Гэта буслы? — пытаем.

— Не, гэта лебедзі...

Праўда, птушкі хутчэй за ўсё напамінаюць дзікіх гусей. Першыя „ластаўкі“ вясны. Пра іх беларусы склалі многа казак і песень. Вось хоць бы

папулярная казка пра Піліпка-сынка, якую павінна ведаць кожнае беларускае дзіця. Для тых, хто яшчэ не чытаў гэтай казкі, трэба паясніць, што дзікія гусі дапамаглі Піліпку ўцячы з няволі ад злой вядзьмаркі. Гэтую казку скарыстаў нават у сваёй творчасці славыты Адам Міцкевіч. Паэт запамятаў гэтую казку яшчэ ў час дзяцінства.

У пані Данусі просім расказаць нам пра мастацкія заняткі ў прадшkolлі:

— Наш музычна-тэатральны гурток рыхтуе пастаноўку пра ноткі, — кажа выхавальца. Якая асаблівая

прыкмета гэтай пастаноўкі? Дзеці будуць іграць на незвычайных інструментах, такіх як нажніцы ці лыжкі. Частка рыхтуецца да конкурсаў — „Агляду беларускай песні для школьнікаў“ і „Роднага слова“. Дашкольнікі прымуць удзел у пластычных конкурсах, арганізаваных для беластоцкіх прадшколяў.

— Ці працягваецца традыцыю этна-тэатру з удзелам бацькоў?

— Так, яшчэ ў гэтым годзе думаем паставіць „Вяселле“, — кажа спадарыня Данута Тымашэвіч.

Мы завіталі ў асаблівы час, калі вядзецца набор дзетак у садок. З новага навучальнага года ў прадшkolлі будуць працаваць дзве з паловай беларускія групы. Наймалодшыя дзеткі будуць займацца ў польска-бела-

рускай групе. Тут на 21 месца запісалася ўжо 14 дашкольнікаў, якія жадаюць вывучаць беларускую мову. Проста, з году ў год расце зацікаўленне мовай. Прашэнні, каб запісаць дзіця ў садок, можна яшчэ падаваць да 4 красавіка г.г. Паколькі ў Беластоку толькі адзін такі садок, дырэкцыя абавязаная ў першую чаргу прыняць усіх ахвотных вывучаць беларускую мову.

— Скажыце, як будуць выглядаць заняткі ў такім змешаным класе? — пытаем.

— З дзеткамі будуць працаваць дзве настаўніцы. Адна з іх будзе весці заняткі на беларускай мове, другая — па-польску, — кажа дырэктар Луцыя Няміровіч.

**ЗОРКА**

## У пушчу вярнуліся



**даніэлі**

Фота Таісы СКУРАТАВОЙ

Праз стагоддзе ў Белавежскую пушчу вярнуліся даніэлі ці інакш — лані. 12 сакавіка першая партыя гэтых экзатычных жывёл роду аленяў перасякла беларуска-польскую мяжу і бесперашкодна прыбыла ў самы старэйшы лес Еўропы. Прыехалі лані ў Беларусь з Польшчы ў спецыяльнай машыне, абсталяванай кандыцыянерамі, кармушкамі і паілкамі, і чатырохногія падарожнікі мелі магчымасць у дарозе падсілкавацца.

Вырасцілі жывёлу на звераферме ў Новым Ляўкове паблізу Белавежскай пушчы. Гаспадар фермы Раман Несцярук даўно займаецца вырошчваннем на продаж гэтых грацыёзных жывёл. А цяпер яшчэ адна партыя з 53 даніэлей пасялілася ў вальеры Пашукоўскага лясніцтва. Вальер займае плошчу ў 2000 гектараў і пабудаваны спецыяльна для развядзення і вырошчвання рэдкіх відаў жывёл. Гэтых плямістых насельнікаў прадала

беларускаму Нацыянальнаму парку добра вядомая за межамі Польшчы фірма „Ділен“, размешчаная непадалёку горада Лодзь. У набыцці гэтых прыгожых жывёлін істотнае садзеянне аказаў бізнесмен Валянцін Васільюк са Звадзецкіх, які да нядаўняга часу меў на Беларусі ля Белавежскай пушчы фірму. Ён і ў сябе ў Польшчы мае невялікую ферму аленяў і суадносіцца з другімі ўласнікамі звярыных гадавальных паркаў.

— Мы вырашылі вярнуць у пушчу даніэляў, якія вадзіліся тут больш стагоддзямі назад, — расказаў генеральны дырэктар Нацыянальнага парку „Белавежская пушча“ Мікалай Бамбіза. — У першую сусветную вайну яны былі цалкам знішчаны браканьерамі з-за прыемнага смаку мяса. У час вядомага палявання ў 1860 годзе імператара Аляксандра II, на па-

мяць аб якім быў узведзены помнік у Белавежы, сярод іншых забітых звяроў налічвалася і 10 ланяў. Пасля гэтага палявання было вырашана павялічыць іх пагалоўе і ў 70-я гады XIX стагоддзя даніэляў ужо налічвалася больш за 700.

У Белавежскай пушчы разводзіць такую колькасць няма сэнсу, бо выдатны апетыт і неперароблівасць гэтых прыгожых жывёлін у ежы можа прывесці да нанясення істотнай шкоды лесу. Ды і ў дзікай прыродзе безабаронных даніэляў падцерагае небяспека быць знішчанымі рысямі і ваўкамі. Таму расці і даваць прыплод „заходнім ледзі“ прыйдзець толькі ў вальеры. А гадаваць іх у пушчы будуць дзеля рассялення па паляўнічых гаспадарках Беларусі і ў турыстычных мэтах.

**Таіса СКУРАТАВА**  
**Белавежская пушча**

## ГІСТОРЫЯ ПРА ТОЕ, ЯК ПАМЫЛКОВА ВЫЗНАЧЫЦЬ, ДЗЕ ТВОЙ БУТОН...

У той дзень Міхал добра ведаў, што падарыць Вальжыне, калі яна запрасіла яго на свой дзень нараджэння. Пятнаццаць шыкоўных, пахнотных, свежых ружаў стаялі ў вазе перад дзяўчынай. І былі тыя ружы яшчэ не раскрытымі, як яшчэ не было раскрытым да канца сэрца Вальжыны насустрач мілым пачуццям хлопца.

— Вальжынка, я віншую цябе, — крыху сарамліва прамовіў ён. — Гэтыя ружы — табе. Толькі гэтыя яшчэ не ўсё...

— Не ўсё? — здзівілася дзяўчына. — Але мне ніколі не дарылі такіх прыгожых кветак!

— Таму што ты сама такая. Нават нашмат прыгажэйшая. І тут, у адным з бутончыкаў, схаваны... Але не буду гаварыць. Гэта сюрпрыз. Думаю, ты ведаеш, у якім...

Пачуўшы такое, Вальжынка на момант замёрла, як замёрлі ўсе госці, якія ўважліва за ўсім назіралі ды слухалі. А Вальжына ўскінула свае вочы на Міхала, перахапіла ягоны пагляд, і раптам... Заплюшчыла вочы, беражліва кранулася вуснамі аднаго з пятнаццаці, на першы пагляд, зусім аднолькавых бутонаў.

„У гэтым?“ — ціха і проста хутчэй сказала, чым запытала.

Міхась моўчкі глядзеў на яе. І толькі радасцю блішчэлі ягоныя вочы.

Тады дзяўчына, ледзь кранаючыся бутончыка, асцярожна раскрыла яго. І выпаў на далоньку Вальжыны — маленькі пярсцёнак. Вядома, быў ён не залатым — толькі даражэйшы ён быў за любое золата.

А потым... Потым ішлі гады, і было яшчэ шмат дзён нараджэння. І кожны раз у букеце Вальжыны было на адну ружу болей, і кожны раз яна загадзя ведала, што будзе хавацца ў тых ружах. А Міхалка кожны раз беспамылкова выбіраў сярод мноства келіхаў на разносе менавіта той, у якім прыхоўвала для яго, і толькі для яго аднаго — сваю закаханую ўсмешку дзяўчына.

**Ваш Дзядзечка Сід**  
17 лютага 2008 г., Кобрын



Фота Ганны Кандрацюк

Наталля Варанецкая (другая справа)

## БАРАКА — ФІЛЬМ ПРА ЗНІШЧЭННЕ

Пастаноўка: Рон Фрык  
Прадзюсар: Марк Магідсон  
Супрацоўніцтва: Боб Грын

У культавым дакументальным фільме ЗША „Барака” найбольш уражваюць рэлігійныя абрады людзей, якія пражываюць ў племянных культурах. Яны вераць у сваіх багоў, пакланяюцца ім, выконва-

юць абрады, прыносяць ім ахвяры. Іх жыццё быццам спынілася ў часе. Фільм усведамляе нам колькі многіх супольнасцей жыве побач цывілізацыі. Другі воблік — гэта цывілізацыя і яе паслядоўнасці. Аўтары паказалі як цывілізаваны чалавек знішчае прыроду і сябе сваімі рукамі. На канец у галаве астаецца адна карціна — гэта лагер смерці ў Аўшвіц.

**Наталля ВАРАНЕЦКАЯ**  
белгімназія ў Гайнаўцы

## Вершы

### Віктара Шведа

#### Спявае птушка як гадзінік

Праз лес дзяўчынка  
Ідзе з матуляй.  
Тут праз хвілінку  
Кукуе зязюля.

Ловіць дзяўчынка  
Ку-ку няспынна:  
— Спявае птушка  
Як наш гадзінік!

#### Месяц — Зямлі спадарожнік

Настаўнік кажа: сивердзіць можна,  
Што Месяц — Зямлі спадарожнік.  
І гэта, дарагія дзеці,  
Вядомае на цэлым свеце.

На гэта адазваўся Славік:  
— Хто запусціў яго, цікава?  
Ці рускія тут мелі шанцы,  
Магчыма, што амерыканцы?

## Музыка з кайфам

Білет да славы ці слава „beZbileta”



скага фольку, праз інды-рок, у рускамоўны поп-рок. Паколькі зараз іграюць яны даволі прыстойна, спасылаю-

чыся на еўрапейскае гучанне ды такую ж стылістыку, то вельмі жаль, што зусім пакінулі беларускую мову. Кожны, хто арыентуецца ў беларускай музыцы, ведае кампазіцыю „Мая краіна Беларусь”, твор характэрны, просты, які, дзякуючы таму, застаўся ў памяці перш за ўсё ўдзельнікаў „Басовішча” васьмігадовай даўнасці (калі памяць мяне не падводзіць).

Цяпер „beZbileta” з’яўляецца адным з папулярнейшых гуртоў у Беларусі. Шчасце ў тым, што прынамсі як поп-група яны не ўсходняга імпарту, а проста свае. Паказваюць яны, што і ў Беларусі можна ствараць канцэптуальныя альбомы, як іхняе „Кіно”, што можна здымаць відэа на сапраўды высокім тэхнічным узроўні. Але дзе ж ім шукаць славы, калі не ў роднай краіне; а напэўна яна ім прызначана, калі лідэр праекта называецца Віталік Артыст!

[i\\_basovka@o2.pl](mailto:i_basovka@o2.pl)

## Польска-беларуская крыжаванка № 13

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы, з наклееным кантрольным талонам, на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку”. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку н-р 9:

Грып, шпак, ох, слава, на, карысць, капуста, лань, цуд, яда, як, шкура. Густ, вяз, скала, лапа, падарунак, высь, пласт, яр, мацак, конь, ха, ідэя.

Узнагароды, аўтарчкі, выйгралі: **Эвеліна Артэмюк, Мажэна Дмітрук, Аня Каліноўская, Кася Несцярук, Данеля Філіманюк, Дзяна Анна Капытка, Моніка Ігнацок з Чыжоў, Альжбета Сідарук з Новага Корніна, Агнешка Мароз, Малгажата Гаворка з Гайнаўкі.** Віншуем!

	Bużka	Wanna	Wróżba	Rdza		Łasica	Upał	Brawo
Ruta		Toast						
				Cena		Ars		
Stońce						Rak		
Wiosna						Flaga		
					Sowa			
	Wilk					Bierz		Na
	Taniec							
	Koń				Jan			
				Jagoda				

# Спадчына Беларускі тэатральны кааператыў

ТБШ у Беластоку

і Язэп Драздовіч

У 1927 годзе ў Беластоку быў створаны гурток Таварыства беларускай школы (ТБШ). Як згадвае Кастусь Сідаровіч у зборніку „Лёс аднаго пакалення” (Беласток 1996, с. 10-13), першы сход ТБШ адбыўся ў прыватным памяшканні Язэпа Грыгарчука, дзе дэкларацыю аб прыналежнасці да ТБШ падпісалі 23 чалавекі.

На першым арганізацыйным сходзе, як згадвае Кастусь Сідаровіч, быў выбраны прэзідыум гуртка і сакратарыят. Старшынёю прэзідыума гуртка стаў Федарчук, сакратаром Конкаль. Знайшлося і памяшканне для ТБШ, дзе хутка быў зроблены рамонт і паціху наладжвалася праца. Актыўна запрацавалі ў ТБШ драматычная, харавая, дэкламатарская і літаратурная секцыі. „Праз нейкі час пачалі ставіць беларускія п’есы — ва ўласным памяшканні па суботах, нядзелях і ў святы, а таксама ў Беластоку і ў цэлай акрузе. Беларускае насельніцтва выдатна падтрымала ініцыятыву Таварыства”, — успамінае Кастусь Сідаровіч.

Калі верыць усё ж таму спадару Сідаровічу, то за сем гадоў дзейнасці ТБШ было пастаўлена 167 спектакляў і беларускіх сцэнічных твораў, у якіх удзельнічаў і хор. Драматычная секцыя налічвала 13 пастаянных актёраў-аматараў, харавы калектыў — 38 харыстаў. За сямігадовы час існавання ТБШ былі арганізаваны два з’езды Акруговай управы.

Сапраўды, дзейнасць ТБШ у Беластоку ў 1927-1935 гадах была даволі актыўнай. У 1933 годзе ў сакавіку беластоцкія тэбэшніцы запрашаюць да сябе славутага беларускага мастака Язэпа Драздовіча, абяцаючы яму заробак за афармленне стэндаў, плакатаў, тэатральных дэкарацый. „Учора з вечара я атрымаў запыт паехаць у Беласток на працу. Сягодня большую палавіну дня патраціў на хадню — на агледзіны Лукішкага кірмашу — „Казюка” (Кірмаш у Вільні, прымеркаваны да дня святога Казіміра. — С. Ч.), — піша ў сваіх „Дзённіках” Язэп Драздовіч (часопіс „Малодосць”, 1991, № 5, с. 122-123).

6 сакавіка 1933 года Язэп Драздовіч прыязджае ў Беласток. „Уражанне ад горада такое: вялікае старадаўняе сяло, не надта даўно перашоўшае ў стан багацеючага горада, у якім адразу кідаецца ў вочы розніца між старымі і новымі будынкамі. Старыя аднастольныя хаты ў перамяжку з новымі мнагастольнымі камяніцамі. Па свайму месцу распалажэння Беласток нічым не розніцца ад новаўзбудаваных Баранавіч — ні ракі, ні возера, ні прыгожых узгор’яў ці даліны. Найпрыгажэйшая часць Беластоку — гэта каля гатышкага касцёлу. Ад т.зв. ратушы да брамы палацу Браніцкіх...”, — згадвае далей у „Дзённіках” Язэп Драздовіч.

8 сакавіка Язэп Драздовіч ужо малое шылду на памяшканне акружнай управы ТБШ. „Усё добра, ды холад, работа з рук валіцца”, — адзін з першых дзённікавых запісаў Язэ-

## „Полымя”

Сяргей ЧЫГРЫН

па Драздовіча на новым месцы. Праз пару дзён мастак закончыў вітражныя шылды для кааператыўна-выдавецкага таварыства „Сяўба”. Затым пачаў па заказе Беластоцкай акружнай управы ТБШ маляваць дэ-



Кастусь Сідаровіч

карацыі для спектакляў, якія рыхтавала драматычная секцыя Таварыства. „Вясковую вуліцу” — для прадстаўлення паводле камедыі Уладзіслава Галубка „Суд”, дэкарацыю „Пушча” і яшчэ краявід „марэнна-лясістага характару: наводдалі лес, узгор’е, рэчка, а па іх бярозавыя гаі. На ўзбліжжы — узмёт з альшынкамі і дубамі”. Непадалёк у Супраслі ўжо ставіўся спектакль паводле п’есы Марка Крапіўніцкага „Пашыліся ў дурні” пры дэкарацыях, выкананых Язэпам Драздовічам. Гледачоў на спектаклі было шмат. Дарэчы, як піша Язэп Драздовіч, „супрасляне аказаліся нашмат тэатральнейшымі за беластаччан, якія ідуць на спектаклі толькі дзеля танцаў”.

16 красавіка мастак з радасцю дапамагаў усталяваць дэкарацыі ў арандаваным на спектакль памяшканні на вуліцы Ружанскай у Беластоку. „Ставілася п’еса М. Крапіўніцкага „Пашыліся ў дурні”. Сыгралі як найлепей. Сама сцэна з маімі дэкарацыямі, — цешыўся мастак, — мела выгляд надта прыстойны. Ды на вялікі жаль, цаніцеляў на ўсё гэта не хапала. Публікі было шмат. Молодзь уборная, франтаватая, ды эстэтычна слаба развітая”.

У 1933-1935 гадах Беластоцкая акружная управа ТБШ пачала адчуваць фінансавыя праблемы. Адзінай крыніцай папаўнення бюджэту была выручка ад спектакляў. Але аматарскія спектаклі рэдка давалі добрыя касавыя зборы. Неўзабаве Язэп Драздовіч зразумеў, што ў Таварыстве не толькі на ганарар, але нават на фарбы няма грошай: „Прышоў на Купецкую, 44 у ТБШ, каб закончыць абраз-дэкарацыю „Пушча”, ды на вялікі жаль прыходзіцца сядзець і нічога не рабіць — пакосту, клею і некаторых фарбаў не хапіла, а ў Таварыстве, аказалася, няма грошай на дакупку”.

Праз п’эны час ТБШ у Беласто-

ку знайшло дваццаць пяць залатовак для Язэпа Драздовіча, за якія радасны мастак паехаў у Вільню. З таго часу сама дзейнасць ТБШ у Беластоку пачала паціху патухаць. І ў 1935 годзе пастановай гарадскога стараста Таварыства беларускай школы было забаронена, а ўсе яго дакументы канфіскавалі.

Як разгаралася і патухала

„Полымя”

Пасля ліквідацыі ў Беластоку ТБШ, мясцовая беластоцкая моладзь у 1937 годзе спрабуе заснаваць Беларускі тэатральны кааператыў „Полымя”. Як успамінае ўсё той жа Кастусь Сідаровіч, за арганізацыю кааператыва ўзяліся 12 чалавек — Ігнат Бакуновіч, Аляксандр Андрайчук, Лявон Богуш, Сяргей Крывец, Антон Кавальчук, Кастусь Сідаровіч,



Язэп Драздовіч

Базыль Лукашык, Пятро Дзямідовіч, Ганна Абуховіч, Уладзімір Маеўскі, Іван Гургэнбонаў. Хлопцы і дзяўчаты сабраліся на маёўцы ў Юраўцах. Там яны разам падрыхтавалі статут кааператыва, абгаварылі пытанні на конт стварэння хору, драмгуртка і аркестра народных інструментаў. Сядзіба кааператыва павінна была месціцца ў Беластоку на вуліцы Надрэчнай, 9.

Але перш, чым тэатральны кааператыў „Полымя” пачаў сваю дзейнасць, яго неабходна было зарэгістраваць. Дакументы на рэгістрацыю хутка былі падрыхтаваныя. Як паведамляе часопіс „Беларускі летапіс” № 5 за 1937 год, «акружны суд у Беластоку падаў да публічнага ведама ў органы польскай коопэрацыі „Spółnota Pracy” № 7 з дня 1.IV.1937 году аб зарэгістраванні 5 лютага г.г. беларускага коопэратыву пад называм „Аб’яднаньне Працаўнікоў Беларускага Тэатру „Полымя”, Коопэратыву Працы з адказнасцю паямі”».

У статуте кааператыва паведамлялася, што сябры ў кааператыўным аб’яднанні тэатральных працаўнікоў будуць мець заробак, будуць пашыраць тэатральную культуру сярод беларускага насельніцтва, наладжваць тэатральныя мерапрыемствы, пла-

ціць за арэнду памяшкання, прапагандаваць тэатральнае мастацтва і г.д. Старшынёю Управы тэатральнага кааператыва „Полымя” была абрана Ганна Абуховіч.

Але не так усё проста складвалася ў тэатра „Полымя” пасля яго рэгістрацыі. Бо адной рэгістрацыі для дзейнасці гэтага творчага калектыву было мала. Як паведамляла беластоцкая прэса, у прыватнасці, „Dziennik Białostocki” № 107 ад 19 красавіка 1937 года, старшыня Управы таварыства „Полымя” Ганна Абуховіч была пакарана штрафам 200 злотых за арганізаванае таварыства працаўнікоў беларускага тэатру „Полымя” без адпаведнага паведамлення адміністрацыйных улад. З гэтай прычыны беластоцкі гарадскі стараста не даў дазволу на канцэрт, які таварыства мелася наладзіць у Беластоку ў зале тэатра „Palace” 4 траўня 1937 года.

Сябры „Полымя” палічылі несправядлівым тое, што Ганну Абуховіч аштрафавалі. Яны пачалі пратэставаць супраць гэтага і даказалі ў судзе, што „Полымя” мае права на сваю дзейнасць, бо яно зарэгістраванае. І свайго дабіліся. Часопіс „Беларускі летапіс” за 1937 год (№ 6-7) надрукаваў такую зацёмку: „Беластоцкі суд звольніў ад штрафу, якім пакарана была гарадскім судом у Беластоку старшыня Беларускага тэатральнага кааператыва гр. Абуховіч”.

І хоць „Полымя” было нялёгка, усё ж яго дзейнасць разгаралася на ўсю Беластоцчыну. Сябры тэатра ставілі п’есы, выступалі з канцэртамі, а таксама самі наладжвалі розныя вечары, сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі, артыстамі, спевачкамі. Пра ўсе добрыя справы і праб-



Сяргей Крывец

лемы „Полымя” паведамляў у заходнебеларускім друку сябра тэатральнага кааператыва паэт Сяргей Крывец.

Сяргей Крывец (1909-1945) у Беласток прыехаў з Мастоўшчыны ў 1933 годзе. Ён адразу далучыўся да сяброў ТБШ, а потым быў адным з арганізатараў „Полымя”. І хоць ён не меў адукацыі (паступіў на першы курс Беластоцкага педінстытута толькі летам 1940 года), Сяргей Крывец мог гадзінамі распавядаць усім пра рускую, польскую, беларускую літаратуру. Як згадвае Рыгор Шырма, Сяргей Крывец ведаў літаратуру і любіў яе. Прыемна было весці з ім гутаркі на літаратур-



# Сустрэча з Віктарам Шведам у Асяродку „Exodus”

Януш РУСАЧЫК

Штотаз часцей у педагагічнай літаратуры і наогул — у грамадскіх навукх закрэслена праблема шматкультурнасці. Адным з фактараў, якія кіруюць зацікаўленне ў напрамку рэфлексій над разнароднасцю культур, яе паслядоўнасцямі для грамадства і свету адукацыі з’яўляецца безумоўна прыналежнасць Польшчы да Еўрапейскага Саюза. Трэба тут падкрэсліць, што Польшча са сваёй у асноўным аднароднай нацыянальна-рэлігійнай структурай з’яўляецца пэўным незвычайным здарэннем у інтэгруючайся Еўропе. Паводле даных апошняга ўсеагульнага перапісу насельніцтва 2002 года, згодна суб’ектыўным дэкларацыям, нашу краіну населяюць толькі 0,7 працэнта прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцей, прытым — хоць перапіс не падае даных на тэму веравызнання — можна меркаваць, што прадстаўнікоў іншых веравызнанняў чымсьці каталіцкае ёсць адносна больш, чым прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей. У сувязі з тым можам меркаваць, што праблема шматкультурнасці датычыць толькі тых тэрыторый, на якіх маем дачыненне да выразных прадстаўніцтваў таго, што „іншае” культурна, што з так званых

раёнаў пагранічча. Таму праблема можна прызнаць фрагментарнай, якая адносіцца толькі да тых месц і раёнаў, аб якіх можна сказаць, што прадстаўляюць нейкія культурныя адрозненні, выступаючы ў штодзённым грамадскім жыцці. Аднак у маім адчуванні выступае асноўнае спрашчэнне, у першую чаргу з пункту гледжання адукацыі, якое павінна, на мой погляд, прымаць праблема шматкультурнасці і ўводзіць іх у праграмы навучання, нягледзячы на ступень прадстаўлення культур на дадзенай тэрыторыі.

Так у нас адбываецца. На пачатку лютага 2008 года Выхаваўчы асяродак „Exodus”, які знаходзіцца па вул. Высоцкага, 79 у Беластоку, рэалізуе тэрапеўтычную праграму пад лозунгам: „Шматкультурнасць — стыгмат — талерантнасць”, мэтай якой з’яўляецца набліжэнне сваім падапечным тэматыкі, звязанай з нацыянальнымі меншасцямі і этнічнымі групамі, пражываючымі на тэрыторыі польскай дзяржавы. Трэцяя сустрэча з цыкла „Шматкультурнасць — стыгмат — талерантнасць” мае на мэце набліжэнне моладзі праблем, звязаных з беларускай культурай.

Гэтым разам я, як вядучы заняткі, запрасіў на сустрэчу вядомага беларускага паэта з Беластока Віктара

Шведа. Гэтая сустрэча адбылася 1 сакавіка 2008 года ў Выхаваўчым асяродку „Exodus”. Спасылаючыся на папярэднія заняткі, прывітаў я дарагога госця, працаўнікоў Асяродка і моладзь, якая тут вучыцца, аддаў я голас Віктару Шведу. Беларускі паэт надта цікава раскажаў аб сваім жыцці, адказаўчы адначасова на пытанне што яго схіліла да таго, каб стаць паэтам. Не магло адбыцца, вядома, без прадстаўлення вершаў нашага госця. Прысутныя пачулі некалькі дзесяткаў цікавых вершаў ва ўласным перакладзе аўтара на польскую мову, якія былі ўспрыняты гарачымі воплескамі. Пасля прэзентацыі вершаў ад моладзі пачуліся новыя пытанні звязаныя з іх тэматыкай. Былі гэта вельмі вялікія вершы для дзяцей, прыкладна такія, як „Мул і фіят” і „Самаход на шнурок”. Паэт вычарпальна адказаў на пастаўленыя яму пытанні. Таксама былі прачытаны вершы для дарослых, як хаця б „Ці чуеш, як плача зямля?”. Спасылаючыся на гэты верш, Віктар Швед раскажаў таксама аб заснавальніцы тэлецэнтра ў Беластоку Тамары Саланевіч, аўтарцы дакументальнага фільма аб пяці затопленых беларускіх вёсках. Удзельнікі сустрэчы не ведалі, што героямі фільма з’яўляюцца пакрыўджаныя людзі, выселеныя з такіх мясцовас-

цей як Лука і Боўтрыкі, якія апынуліся пад штучным Семяноўскім вадасховішчам.

Сустрэча з Віктарам Шведам закончылася выкананнем адвольнай тэхнікай удзельнікамі заняткаў рысункаў на тэму пачутых вершаў. Сур’ёзна з паэтам прыйшлі мы да вываду, што найлепшую працу да верша „Мул і фіят” выканаў 13-гадовы Матэвуш Явароўскі.

Асноўнай задачай заняткаў пад лозунгам „Шматкультурнасць — стыгмат — талерантнасць” з’яўляецца набліжэнне вучням тэматыкі нацыянальных меншасцей, этнічных і рэлігійных груп моладзі, якая праходзіць тэрапію ў Выхаваўчым асяродку „Exodus”. Міжкультурная адукацыя як своеасаблівы род разумення, прызнання і эмпатыі ў адносінах да гэтак званых „іншых” культурна прымушае ў нейкай ступені да роздумаў над праблематыкай шматкультурнасці таксама і ў працэсе навучання і тэрапіі. Дык асноўнай задачай заняткаў з’яўляецца прышчэпленне моладзі праходзячай тэрапіі паставы, мэтай якой з’яўляецца барацьба са стэрэатыпамі, прадудзяццю шляхам яе азнаямлення з беларускай нацыянальнай меншасцю, а сустрэча з беларускім паэтам Віктарам Шведам напэўна ў гэтым дапаможа.

**8 працяг** няя тэмы, чытаць жыцця, вострасатырычныя яго апаваданні. Бывала, цэлымі начамі хлопцы хадзілі па ўскраінах Беластока і ў гутарках пра Горкага і Чэхава, пра Пушкіна і Міцкевіча, пра Купалу і Коласа, пра савецкую і заходне-еўрапейскую літаратуру не заўважалі, калі „ўсход разгараўся пурпурнай палоскай”. Простыя вясковы хлопцы з адукацыяй два класы пачатковай школы меў багатую літаратурную эрудыцыю.

У тэатральным кааператыве „Польмя” Сяргей Крывец быў, мяркуючы з сённяшняга пункту гледжання, загадчыкам літаратурнай часткі тэатра. Ён рэдагаваў сцэнарыі, пісаў сам для тэатра шмат вершаў, прадмоў, выступленняў, тэксты афіш, прапагандаваў тэатр у беларускай прэсе, распавядаў пра ўсе поспехі і праблемы „Польмя”.

6 чэрвеня 1937 года, дзякуючы тэатру „Польмя” ў Беластоку, быў наладжаны канцэрт Міхася Забэйды-Суміцкага. Восем як успрымалі беларусы Беластока канцэрт Міхася Забэйды-Суміцкага: „Трэба было бачыць на канцэрце, як публіка рэагуе на кожны паварот, на кожны пераход чароўнага голасу нашага мастака, які з першых тонаў апаноўвае душою публікі і з асаблівай лёгкасцю вядзе яе праз лабірынты далікатных перажыванняў. Іменна, трэба бачыць і адчуць, як саля замірае з журбой «Маладога дубочка», як дрыжыць, згарае агнём юнацтва з песняй «Ці грэх цябе любіць?» У людзей старых, адарваных ад народнага гунту, у каторых усякая сувязь з нашым жыццём здаецца занікла, мы бачылі слёзы. Гэта былі слёзы шчасця і радасці. Так было на канцэрце ў Беластоку 6 чэрвеня...”. Акампаніраваў у Беластоку спеваку прафесар Урштэйн з Варшавы.

Вось так апісваў Сяргей Крывец

у сваім допісе канцэрт Міхася Забэйды-Суміцкага. Гэты допіс быў змешчаны ў часопісе „Беларускі летапіс”, № 6-7 за 1937 год.

Беларускі тэатральны кааператыў „Польмя” ў канцы 30-х гадоў мінулага стагоддзя быў на Беластоцкай нацыянальнай дзейнасцю і актыўнасцю калектывам. Іншая справа, што мясцовыя ўлады пастаянна перашкаджалі яму. Напрыклад, 16 і 17 кастрычніка 1937 года ў Гарадку „Польмяны” хацелі паказаць дзве пастаноўкі — «Пакой у наймы» і «На вёсцы», а таксама канцэрты струннага аркестра і хору. Падалі просьбу аб дазvole на выступленне,

Каля двух гадоў працаваў у Беластоку гэты творчы калектыў. А ў лютым 1938 года прадстаўнікі мясцовых улад уварваліся ў памяшканне „Польмя” і забралі ўсю яго дакументацыю — акты, архівы, фотаздымкі, творы. Далейшая праца была часова спынена. А ў 1945 годзе беластоцкія ўлады поўнасцю забаранілі дзейнасць „Польмя”.

## Тэатральныя ўзаемаадносіны

Беларускія тэатральныя традыцыі і сувязі Беластока і Беларусі, закладзеныя ў XX стагоддзі, працягваюцца і сёння. Дарэчы, яшчэ ў 1929 годзе ў Беластоку выступаў аматарскі драматычны гурток Віленскай беларускай гімназіі, які паказаў спектакль „Апошняе спатканне” па п’есе Уладзіслава Галубка. А праз 10 гадоў у Беласток прыехаў на гастролі Беларускі драматычны тэатр-1, які паказаў беластачанам спектаклі „Партызаны” па п’есе Кандрата Крапівы і „Падзь Сярэбраная” па п’есе М. Пагодзіна.

У 1955 і 1975 гадах у Днях беларускай культуры ў Беластоку прымае ўдзел і Беларускі тэатр імя Янкі Купалы (цяпер Беларускі Нацыянальны Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы). У Беластоку беларускія артысты паказалі спектаклі „Канстанцін Заслонаў” А. Маўзона, „Пянюць жаваранкі” Кандрата Крапівы, „Раскіданае гняздо” Янкі Купалы, „Зацюканы апостал” і „Трыбунал” Андрэя Макаёнка і іншыя.

З 1967 года наладжаны кантакты паміж Беластоцкім драматычным тэатрам імя А. Вянгеркі і Гродзенскім абласным драмтэатрам, якія актывізаваліся ў другой палове 1980-х гадоў, калі кіраўніцтва тэатраў заключылі ўзаемавы-

гаднае творчае пагадненне. З таго часу існуюць пастаянныя абменныя гастролі тэатраў, двухбаковае запрашэнне пастановачных груп і г.д. У 1987 годзе быў здзейснены першы эксперымент, калі польскія і беларускія актёры ўдзельнічалі ў спектаклі „Выбар” па п’есе рускага драматурга Юрыя Бондарэва на гродзенскай і беластоцкай сцэнах.

Выступаў шмат разоў у Беластоку і Брэсцкі абласны драматычны тэатр. У 1958 годзе тэатр з Брэста ўпершыню прывёз у Беласток спектакль „Брэсцкая крэпасць” па п’есе Кастуся Губарэвіча.

У 1993 годзе абмяняліся пастановачнымі групамі Беларускі Нацыянальны Акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы і Беластоцкі драмтэатр імя Вянгеркі. Яны паставілі „Рэвізора” М. Гогалі і „Дом на мяжы” С. Мрожка. У 1991 годзе купалаўцы гастралівалі ў Беластоку са сваім новым рэпертуарам. Найбольш спрэчак выклікаў у беластоцкіх гледачоў спектакль „Страсці па Аўдэю” па п’есе Уладзіміра Бутрамеева ў пастаноўцы Валерыя Раеўскага. Нехта В. Хрысцінін 21 ліпеня ў „Ніве” пісаў, што „драма пастаўлена з размахам і быць можа на высокім мастацкім узроўні, але падзеі на сцэне ствараюць вобразы недакладнай алегорыі”.

У 2000 годзе была падпісана дамова аб узаемным супрацоўніцтве паміж Гродзенскім і Беластоцкім тэатрамі лялек. Гродзенскі тэатр паказаў у Беластоку спектаклі „Тутэйшыя” па п’есе Янкі Купалы, „Трагедыя аб Макбеце” У. Шэкспіра, „Неверагодны ілюзійнік” А. Жугжы. А артысты з Беластока ў 2001 годзе парадавалі гродзенцаў пастаноўкай „Сям’я Файнацкіх” В. Шаляхоўскага, прымалі ўдзел у сумесным тэатральным капусніку. Наогул пра тэатральнае супрацоўніцтва беластоцкіх тэатраў з беларускімі можна распавядаць доўга. Галоўнае, што яны ёсць і, верыцца, што яны будзь доўга працягваюцца.



Тэатральная афіша на польскай мове ТБШ з Беластока, 1928 г.

але беластоцкі павятовы староста прыслаў адмову, матывуючы тым, што ў гэты час і ў тым жа месцы «прамышляюць» ужо іншыя арганізацыі.



# Камуністычнае шоў

Неўзабаве пасля вызвалення нашай дзяржавы ў Нарваўскай гміне пачалі арганізаваць гандаль і тады ўзнік г.зв. ГС — кааператыву „Сялянскай самапомачы”. У першых пачатках было цяжка, бо ўсё трэба было пачынаць з нуля, але памаленьку ўсё паўстава-ла. Была маленькая пякарня, але печыва хапала на ўсю гміну. Узніклі крамы ў Нарве і па вёсках усё гміны. Сарганізавалі пункт скупкі жывёлы. Пасля пабудавалі склады, у якія скуплялі збожжа, бульбу, воўну, льняное валакно, анучы, макулатуру, металалом, шклатару. Бутэлькі скуплялі ў „манапольцы”. Бывала, што ў аўторак (тарговы дзень у Нарве) было цяжка знайсці пустое месца ў нарваўскай гасподзе „Gospoda nad Narwią” — там заўсёды было поўна людзей.

Аднойчы, будучы ў Нарве, зайшоў я ў манапольку і спытаўся ў прадаўшчыцы ці магу прывезці і прадаць бутэлькі. Прадаўшчыца адказала, што магу. Я спытаўся, ці прыме яна сто штак — адказала, што так. А пяцьсот? — Так. А тысячу? — Прыме. А паўтары тысячы? — Усе скуплю, якія прывязеце! А калі іх прывезці? Прадаўшчыца падумала і сказала, што ў суботу пасля 10 гадзіны. Чуў нашу гаворку жыхар Тыневіч Нарваўскай гміны і пасля дагаварыўся з прадаўшчыцай, што і ён прывязе ў суботу бутэлькі. Пастараўся іх прывезці раней за мяне. Прадаўшчыца адказа-

ла яму, што не купіць у яго бутэлек, бо не мае ў што іх уставіць. Тыневічанін ад’ехаў ад крамы і чакаў, што будзе, калі я прывязу свае. Завёз я з сынам на трактары цэлую фуру бутэлек — 1460 штук, якія мы сабралі з вёсак Малынка і Каўпакі Заблудаўскай гміны ды свае, а прадаўшчыца, убачыўшы цэлую фуру бутэлек, схіпілася за галаву і сказала, што не прыме іх, бо не мае ў што іх паўстаўляць. Я спытаўся ў яе, нашто яна сказала, што прыме любую колькасць бутэлек і навяла мяне на страту часу ды кошты. Тады яна адказала, што яна не думала, што я кажу праўду. Вярнуўся я з бутэлькамі дамоў, выклалі мы іх з воза ў клуню.

Апісаў я тое ў „Ніве”, а тады ў рэдакцыі працаваў Янка Целушэцкі, адказны за крытыку прадпрыемстваў і ўстаноў. Журналіст звярнуўся ў Праўленне ГС у Нарве, каб яны выветлілі гэтую справу. Праўленне неадкладна выслала да мяне свайго прадаўшчыцы прававерыць, ці я апісаў у „Ніве” праўду. Я завёў прадаўшчыцу ў клуню і паказаў мяшкі з бутэлькамі, на што ён сказаў, што ў мяшках бульба. Праверыў, што там бутэлькі, спісаў пратакол і сказаў чакаць адказу. Прыязджаў да мяне яшчэ іншы прадаўшчыца і пытаўся, што я думаю рабіць з гэтымі бутэлькамі. Я адказаў, што чакаю адказу Праўлення ГС пра тое, што яно вырашыць. Трэці раз прыехаў ша-

фёр, які дастаўляў печыва ў нашу краму і сказаў мне, што Праўленне ГС прасіла, каб я больш нікуды не пісаў, а яны праз некалькі дзён забяруць мае бутэлькі. Так і зрабілі — купілі ў мяне ўсе бутэлькі, перапрасілі мяне за клопат і страчаны час ды папрасілі, каб я напісаў у „Ніву” пра тое, што ўся справа з бутэлькамі добра аформлена. Я напісаў у „Ніву”, што Праўленне ГС абслужыла мяне добра, падыкаваў і журналісту „Нівы” за тое, што заняўся маёй справай.

Тут відаць, што пры г.зв. камуне ўсе ўстановы і прадпрыемствы баяліся як чорт крыжа крытыкі ў газетах, бо былі вымушаны даць адказ на крытыку такі, які задаволіў бы ўладу і крытыкуючую асобу, каб яна больш не скардзілася. А хоць была толькі адна ПАРП, яе ўсе таксама вельмі баяліся і так стараліся, каб ніхто не пайшоў у партыю са скаргай на іх. Цяпер настваралася многа палітычных партый, якія толькі дзяруцца паміж сабою за ўладу. Але каб штось памагчы селяніну ці рабочаму, дык нямаш каму! А калі штось крытычнае напішаў у газеце, то адкажуць: „Пішы, пішы! Папера ўсё вытрымае!” Але ніхто не мае абавязку даць адказ у газету і тыя словы крытыкі адбіваюцца як гарох аб сцяну ды падаюць на зямлю.

Відаць, да лепшага не ідзе ў дэмакратыі.

Мікалай ЛУК’ЯНЮК

## Людзі поўныя новых задумак і невычэрпнай энергіі

Тэлефонны званок у маёй кватэры ў Высокім 25 лютага абвясціў, што мяне запрашаюць на прэзентацыю новай кнігі сужонства Соснаў — бацюшкі Рыгора і матушкі Антаніны. З гэтымі цудоўнымі людзьмі я пазнаёмілася два гады таму, хоць (па чутках) ведала іх даўно.

Пабываўшы неаднойчы ў гасціннай хаце айца Рыгора, бачыла я стосы папак з дакументамі, фотаздымкамі і рукапісамі гаспадары. Ім ледзь хапала месца на паліцах, што ўзвышаліся над падлогай і да самай столі.

Кожная сустрэча з бацюшкам і матушкай станавілася для мяне сапраўдным святам, бо я наталілася не толькі размовамі з усебакова адукаванымі людзьмі, але і натхнялася на напісанне ўсяго, што звязвала мяне

з маёй радзімай — вёскай Вычулкі, што прытулілася да самай мяжы з Беларуссю.

Пабываўшы на прэзентацыі новай кнігі Соснаў, я ўпэўнілася: гэтыя людзі поўныя новых задумак і невычэрпнай энергіі, якую яны абавязкова накіруюць на здзяйсненне сваіх планаў. Бо іх работа — гэта цудоўны прыклад для моладзі ведаць свой радавод, вывучаць гісторыю Радзімы і шанаваць усё, што нас звязвае з ёй, каб не быць манкуртамі — людзьмі, якія не ведаюць сваіх каранёў, якія адракліся ад Радзімы. Агульнавядома: не ведаць радаводу — значыць не паважаць сваіх продкаў, не шанаваць памяць аб іх, не вучыць дзяцей і не вучыцца самім на прыкладзе жыцця дзядоў і прадзедаў мудрасці і справядлівасці, непры-

мірымасці да хлусні і зайздрасці, уменню жыць годна.

Прэзентацыя кнігі *Dzieje miejscowości Reduty i Szernie we włości orlańskiej (rodowody autorów)* вылілася ў сапраўднае свята музыкі і паэзіі, сцэнарый якога належыць таленавітай сям’і Дарафея Фіёніка. Вельмі дарэчы былі тут і народныя танцы ў выкананні падлеткаў, і ўспаміны аб мінулым, і фотаздымкі мінулых гадоў, якія перанеслі ўсіх прысутных у родныя мясціны сям’і Соснаў.

Вялікі дзякуй за цудоўную арганізацыю імпрэзы дырэктару белліцэяў ў Бельску Андрэю Сцепанюку. Усім творчых поспехаў на ніве выхавання моладзі на лепшых традыцыях нашых продкаў жадаю я —

Тамара ЛАЎРАНЧУК  
з Высокага

Уладзімір СІДАРУК

## Адгаданка

1. касіў канюшыну, 2. збор рэлігійных, бытавых і прававых прадпісанняў іудаізму на аснове Старога завету, 3. не максімум, 4. слонімакая рака, 5. імя жаклівага маскоўскага цара, 6. сярэдневяковы ваяка, 7. Дыега, мексіканскі жывапісец (1886-1957), 8. зборнік вершаў Максіма Багдановіча з 1913 года, 9. не душа, 10. гарадскі пасёлак над Асвейскім возерам, 11. горад на захадзе Бранскай вобласці між Унечай і Навазыбкавам, 12. даўня та-

тарская дзяржава, напр. Залатая, са сталіцай у Казані.

Адгаданыя словы запісаць у вызначаныя дарожкі, пачынаючы ад поля з лічбай. У светлых палях атрымаецца рашэнне — венгерская пагаворка.

(ш)

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя рашэнні, будуць разыграныя кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 8 нумара Адвар, арол, вырадак, дзед, дуга, перад.

				1		2				
3	4					5				
		6						7		
						8			9	10 11
						12				

Рашэнне:  
Давер пракладвае дарогу да здрады.

Кніжныя ўзнагароды высылаем  
Аляксандру Дабчынскаму з Бела-стока і Лявону Федаруку з Рыбал.

**Hliba** PL ISSN 0546-1960  
NR INDEKSU 366714  
Выдавец: Праграмавая рада твднэвіка „Ніва”.  
Старшыня: Яўген Вапа.  
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2,  
ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 84.  
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.  
Internet: <http://niva.iig.pl/>  
E-mail: [redakcja@niva.iig.pl](mailto:redakcja@niva.iig.pl)  
Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego  
Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.  
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.  
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.  
Рэдактар „Зоркі”:  
Ганна Кандрэцкая-Свярубская.  
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрэцкая-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч.  
Канцэлярыя: Галіна Раманка.  
Камп’ютэрны набор і карэктурка:  
Яўгенія Палоцкая.  
Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.  
Prenumerata: II kwartał 26 zł. do 5 marca 2008 r.; III kwartał 26 zł. do 5 czerwca 2008 r.; IV kwartał 26 zł. do 5 września 2008 r. II półrocze 52 zł. do 5 czerwca 2008 r. II — IV kwartał 78 zł. do 5 marca 2008 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.  
Prenumerata z wysyłką za granicę pocztą zwykłą wynosi: kwartałna — 131 zł.; półroczna — 224 zł.;

roczna — 374 zł. **Pocztą lotniczą:** Europa — prenumerata kwartałna — 142 zł., półroczna — 243 zł., roczna — 405 zł. Ameryka Północna, Południowa, Środkowa, Afryka, Azja — prenumerata kwartałna — 160 zł., półroczna — 274 zł., roczna — 456 zł. Australia i Oceania — prenumerata kwartałna — 204 zł., półroczna — 350 zł., roczna — 583 zł.  
Wpłaty do 5 dnia miesiąca poprzedzającego prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A. IV O/Warszawa,  
Nr 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494.

Prenumeratę można zamówić w redakcji. Planowana ilość numerów „Niwu” w 2008 roku — 52. **Pocztą zwykłą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,55 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 5,00 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,20 zł. **Pocztą lotniczą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,70 zł., — Ameryka Południowa — 7,80 zł., — Australia i Oceania — 10,00 zł.  
Wpłaty przyjmują: Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, BPH PBK SA O/Białystok 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.  
Nakład: 1 750 egz.





25 Сакавіка

# Ліва

ПРА ІДЭІ



„Зьніч” - IV

## Беласточчына і беластачане

# Ў перыяд змагання за незалежнасць Беларускай Народнай Рэспублікі

Алег ЛАТЫШОНАК

Да першай сусветнай вайны тры паветы Беласточчыны: Сакольскі, Беластоцкі і Бельскі належалі да тых, у якіх беларускае нацыянальнае жыццё развівалася даволі хутка. Дарэчы, тут былі і даўнія традыцыі беларускага руху. Тут выдавалася ў 1862 г. „Гутарка двух суседаў”, а ў 1863 г., магчыма, і „Мужыцкая праўда”. Яе выдавец, Кастусь Каліноўскі, нарадзіўся ў Маствалянах на памежнай цяпер Свіслачы, а яго галоўны ідэйны супраціўнік, правадыр г.зв. „заходнерускай партыі” прафесар Міхайла Каляловіч — у недалёкай Кузніцы. Але праваслаўныя былі і сярод паўстанцаў, напрыклад, Язэп Такарэвіч з Бельска, які на эміграцыі задумаў выдаваць беларускую газету. У наступным пакаленні з Грыневіч-Малых, што пад Бельскам, паходзіў Ігнат Грынявіцкі, забойца цара Аляксандра II і духоўны бацька Беларускай фракцыі Народнай волі, рэвалюцыйнай партыі, якая спрабавала ўскальхнуць Расійскую імперыю.

На пачатку XX ст. з’явіліся першыя ўласна беларускія палітычныя арганізацыі — Беларускае рэвалюцыйнае партыя, а затым Беларускае рэвалюцыйнае (пасля — сацыялістычнае) грамада. Актыўным дзеячам БСГ быў пецябургскі студэнт родам з Кленік Бельскага павета, сын тутэйшага праваслаўнага святара — Яўген Хлябцэвіч. Дзякуючы яму мясцовая бельская арганізацыя БСГ існавала ўжо ў 1906 г. З 1907 г. да БСГ належаў іншы святарскі сын, Іван Краскоўскі з Дубіч-Царкоўных, які ў рады арганізацыі ўцягнуў шмат сялянскай моладзі. (Бацька Івана, а. Ігнат, у час студэнцкай маладосці быў нарадавольцам). Краскоўскі, які пасля стала жыў і працаваў у Вільні, далучыўся да братаў Івана і Антона Луцкевічаў. Тут да іх далучыўся і Усевалад Ігнатоўскі, родам з Такароў, які вырас у падгайнаўскіх Дубінах, у будучыні выдатны савецкі дзеяч і беларускі гісторык. Каталіцкая моладзь з Сакольшчыны з 1909 г. далучалася да гродзенскага гуртка Беларускай моладзі, арганізаванага ксяндзам Францішкам Грынкевічам.

Безумоўна, усё пайшло б зусім



Іван Краскоўскі

іначай, каб не першая сусветная вайна, і, перад усім, бежанства 1915 г. Амаль усё праваслаўнае насельніцтва Беласточчыны падалося ва ўцёкі ў глыб Расіі і практычна непрысутнае было на бацькаўшчыне ў час,



Язэп Варонка

калі вырашаўся яе лёс на цэлыя дзесяцігоддзі. Адступаючы, расійскія войскі палілі вёскі, а тое што засталася расцягалі нядобразычлівыя суседзі. З беларускага гледзішча Беласточчына на некалькі гадоў стала наогул пустыняй. Беларусь перарэзала лінія фронту і сабраліся тут натоўпы жаўнераў. Досыць сказаць, што было іх удвая больш, чымсьці ўсіх беларусаў здольных насіць зброю.

На нямецкім баку фронту ў Вільні засталіся браты Луцкевічы ды Вацлаў Ластоўскі. Спрабавалі яны разгарнуць беларускі нацыянальны рух на акупаванай тэрыторыі, але гэта была вельмі цяжкая задача ў сувязі з бежанствам. Першая беларуская школа на Беласточчыне адкрылася ў Грабаўцы, што пад Дубічамі-Царкоўнымі, паколькі насельніцтва вёскі не падалося ў бежанства. Настаўнічала тут Вера Матэйчук з Агароднічак (народжаная ў Супраслі), у будучыні правадыр беларускага партызанскага руху.



Яўген Хлябцэвіч

Сярод яе партызанаў у 1920-я гг. былі сыны тых, якія належалі да арганізацыі Івана Краскоўскага на пачатку стагоддзя. Незвычайны гэ-



Усевалад Ігнатоўскі

та прыклад так ранняй пераемнасці арганізаванага беларускага руху не толькі на Беласточчыне, але і на ўсёй Беларусі. Дзякуючы таму можа сабе ўявіць, якая была б тут моц беларускага руху, калі б не бежанства.

У дадзеных гістарычных абставінах беластачане не адыгралі вялікай ролі ў станаўленні незалежнай Беларусі, бо адыграць не маглі. Захавалася мала прозвішчаў нашых людзей, якія пакінулі след на раннім этапе гэтага змагання. Ведаем, што ў вайсковым руху здзейнічаў Сцяпан Пятэльскі з Гарадка, вядомы як нашаніўскі паэт М. Арол.

Тым больш вылучаецца асоба ўраджэнца Сакольшчыны Язэпа Варонкі, які да 1914 г. вучыўся на юрыдычным факультэце Пецябургскага ўніверсітэта. Варонка ў 1917 г. уступіў у БСГ. Быў актыўным удзельнікам II-й сесіі Цэнтральнай рады беларускіх арганізацый у кастрычніку 1917 г. і выбраны быў камісарам юстыцыі і ўнутраных спраў Вялікай Беларускай рады. Удзельнічаў у падрыхтоўцы і правядзенні Усебеларускага з’езда 1917 г.

21 лютага 1918 г. Выканаўчы камітэт Усебеларускага з’езда выдаў Першую ўстаноўчую грамату, у якой абвясціў сябе часовай уладай у Беларусі. Органам выканаўчай улады стаў Народны Сакратарыят Беларусі, які ачоліў наш зямляк Язэп Варонка. Ён быў і адным з ініцыятараў абвясчэння незалежнай Беларускай Народнай Рэспублікі 25 сакавіка 1918 г. Абавязкі старшыні Народнага Сакратарыята і міністра замежных спраў выконваў да ліпеня 1918 г.

У снежні 1918 г. у выніку дамовы між Беларускай віленскай радай і літоўскай Тарыбай Язэп Варонка стаў міністрам беларускіх спраў і членам кабінета міністраў Літвы. Пасаду гэтую займаў да красавіка 1920 г.

Урад БНР з Антонам Луцкевічам на чале пераехаў у Горадню. Як і ўсюды, беларускі нацыянальны рух у выніку бежанства быў вельмі слабы. Толькі на злome жніўня і верасня 1918 г. настаўнік мясцовай беларускай школы Аляксандр Грыкоўскі, родам з Корніна на Бельшчыне, стварыў тут Беларускі камітэт. На жаль, неўзабаве Грыкоўскі заўчасна памёр на су- **працяг** II

III працяг хоты. Яго паховіны сталі беларускай патрыятычнай маніфестацыяй, а сябра нябожчыка кампазітар Ян Тарасевіч прысвяціў яму песню.

Адной з галоўных задач беларускага руху была арганізацыя беларускага войска. Актыўны ўдзел прымаў у тым ураджэнец Гарадка Мікола Дзямідаў, спачатку як ураднік літоўскага міністэрства абароны, а неўзабаве як камендант г. Горадні, адказны за набор рэкрутаў. Дзямідаў дзейнічаў вельмі энергічна і адкрыў вярбовачныя пункты, у тым ліку ў Беластоку і Саколцы. Сярод афіцэраў беларускага гродзенскага палка быў падпалкоўнік Кастыцэвіч, безумоўна сын бельскага святара Васіля Кастыцэвіча.

На пачатку лютага 1919 г. у выніку польска-нямецкага пагаднення заходнебеларускія землі перанялі палякі. Беларусы трымаліся ў Горадні, але палякі разганялі мясцовыя беларускія прадстаўніцтвы і арыштоўвалі беларускіх вярбовачных афіцэраў, м.інш. штабс-капітана Хомчыка ў Супраслі, Гораша ў Паўднёвым Востраве, Юліяна Касценчыка і Аляксандра Кандрусіка ў Індурі. Беластоцкіх палякі лічылі неад'емнай часткай Польшчы. Неўзабаве палякі занялі таксама Горадню і абязброілі беларускі полк. Сярод беларускіх палітыкаў і вайскоўцаў выступіў разлад. Частка адступіла ў Літву, але большасць шукала пагаднення з палякамі.

У жніўні 1919 г. польскія войскі ўвайшлі ў Мінск. У верасні горад адведаў Язэп Пілсудскі, які неўзабаве даў згоду на аднаўленне працы Рады БНР і фармаванне беларускага войска. У Беларускай вайскавай камісіі працавалі афіцэры Мікола Дзямідаў і Антон Борык, родам з Сынкоўцаў на Сакольшчыне. Сярод афіцэраў знаходзім яшчэ жыхара Бельска-Падляскага Паўла Гапановіча, народжанага ў Гродне, сына бельскага лесніка. Ураднікам БВК быў Уладзіслаў Чаржынскі са Старакаменнай на Сакольшчыне (у будучыні вядомы літаратурны крытык). Уладзіслаў Казлоўскі з Залесся, што



Уладзіслаў Чаржынскі

на Сакольшчыне, паступіў у школу падхарунжых. Паспее яшчэ адзначыцца ў баі, пасля стане выдатным дзеячам. Прыгадаем тут і радавога жаўнера Сцяпана Самойліка з Грабянёў Сакольскага павета, які добраахвотна ўступіў у беларускае войска.

Летам 1920 г. у выніку наступ-



Мікола Дзямідаў

лення Чырвонай Арміі Мінск і ўся Беларусь папалі ў рукі бальшавікоў. Сярод беларускіх палітыкаў дайшло да чарговага (пасля сэцэсіі Ластоўскага, які стварыў урад БНР



Антон Борык (першы справа)

у Коўні), расколу. Узнік Беларускі палітычны камітэт, які ўступіў у перагаворы з генералам Станісла-



Янка Чарапук

вам Булак-Балаховічам, які ў той час распараджаўся даволі моцнай вайскавай групай, якая называлася Беларускай народнай арміяй. Атрад Балаховіча прыбыў з Эстоніі праз Латвію ў выніку старанняў Беларускай вайскова-дыпламатычнай місіі ў краінах Балтыі. (Дарэчы, адным з дыпламатаў гэтай місіі быў



Вера Матэйчук

Янка Чарапук з Новага Двара, што на Сакольшчыне, у будучыні лідэр беларускага руху ў Амерыцы). Балаховіч адначасова вёў размовы з Барысам Савінкавым і Расійскім



Яраслаў Кастыцэвіч

ў наваколлі Беластока набраў з добраахвотнікаў батальён у чалавек чатырыста, з якім з'явіўся ў абозе ген. Булак-Балаховіча пад Туравам.

На пачатку лістапада армія ген. Булак-Балаховіча рушыла на ўсход і ўзяла Мазыр. Тут абвешчаны быў роспуск як варшаўскага, так і ковенскага урадаў БНР і створаны быў новы з Вячаславам Адамовічам на чале. Станіславу Булак-Балаховічу паднесены быў тытул Начальніка Беларускай Дзяржавы. На жаль, наступленне генерала спынілася на Дняпры. За тым намнога мацнейшыя чырвоныя дывізіі сталі адцяняць балахоўцаў на ўсход. 27 лістапада Булак-Балаховічу пагражала нават акружэнне. Тады выратавалі яго жаўнеры беластоцкага батальёна і смаленскага палка.

28 лістапада да Дзямідава дайшла вестка аб пачатку збройнай абароны Случчыны. Як заявіў, „давераны яму батальён на заклік не пакідаць роднай зямлі і бараніць яе да апошняга, нягледзячы на поўны адыход расійскай арміі, з энтузіязмам сустрэў гэтую вестку”. 29 лістапада батальён уступіў у пераможны бой з бальшавіцкім 40-м стралковым палком, страчваючы 4 забітых і 10 раненых. За незвычайную адвагу павышэнне атрымаў падпаручык Уладзіслаў Казлоўскі і штабс-капітан Кастыцэвіч (на маю думку — Яраслаў, заслужаны пазней школьнай дзеяч у Бельску). З снежня батальён адбіў атакі бальшавікоў пад вёскай Вялікая Малышаўка. Дзямідаў ішоў на дапамогу Случкай брыгадзе, у якой, дарэчы, начальнікам штаба быў Антон Борык. На жаль, Рада Случчыны вырашыла спыніць змаганне і перайшла на польскі бок фронту. Батальён Дзямідава аперываў на Мазыршчыне да студзеня 1921 г., калі нарэшце мусіў перайсці на польскі бок фронту.

Рыжскі трактат 1921 г. заключаны між Польшчай і Расіяй санкцыянаваў падзел Беларусі між гэтымі дзяржавамі. Перыяд палітычнага і ваеннага змагання за сваю беларускую дзяржаву закончыўся толькі частковай удачай — стварэннем Беларускай ССР. Тым не менш зроблены быў вялікі крок наперад; яшчэ некалькі гадоў назад ніхто аб незалежнай беларускай дзяржаве і не думаў.

Нам, беластачанам, застаецца гонар за землякоў, якія апошнімі з усіх беларусаў зышлі з поля бою за незалежную Беларускаю Народную Рэспубліку.



Уладзіслаў Казлоўскі

рана была саюзная армія, у склад якой уваходзілі як беларускія, так і расійскія часткі. Да ген. Булак-Балаховіча далучыліся і тыя афіцэры БВК, якія спадзяваліся, што пад камандаваннем слаўнага генерала разгорнуць больш паспяховае змаганне за вольную Беларусь. Сярод іх вылучаецца Мікола Дзямідаў, які



## 10 гадоў „Жыровіцкай абіцелі”

10 гадоў таму ў Жыровічах пачаў выдавацца багаслоўска-літаратурна-мастацкі лісток „Жыровіцкая абіцель”, заснавальнікам якога з’яўляецца Свята-Успенскі Жыровіцкі манастыр. Днямі наш карэспандэнт сустрэўся з рэдактарам лістка інакам Мікалаем (Алегам БЕМБЕЛЕМ) і задаў яму некалькі пытанняў.

— **Брат Мікалай, як нарадзілася ідэя выдаваць лісток „Жыровіцкая абіцель”?**

— Такая ідэя ў мяне набрыньвала даўно. Ды ў даўнія часы манастыры былі цэнтрамі выдавецкай дзейнасці. Таму 10 гадоў назад з благаславення архіепіскапа Навагрудскага і Лідскага Гурія было вырашана выдаваць у Жыровічах гэты лісток.



Інак Мікалай чытае свежы нумар „Жыровіцкай абіцелі”

— **І колькі нумароў „Жыровіцкай абіцелі” пабачыла свет?**

— З друку выйшла ўжо 50 нумароў. Апошні нумар прысвечаны Дастаеўскаму і Каліноўскаму, спробе рэлігійна-маральнага супастаўлення іх лёсаў. На падыходзе і новы нумар.

— **Чаму і каму былі прысвечаны гэты нумары?**

— Кожны лісток прысвечаны нейкай канкрэтнай тэме. Былі нават перавыданні. Напрыклад, „Асновы сацыяльнай канцэпцыі царквы” мы перавыдавалі двойчы, бо гэты лісток хутка разышоўся. Лісток „Слова пра замагільнае жыццё” таксама двойчы выдаваўся. Дарэчы, лісткі з падобнымі тэмамі разыходзяцца, як не дзіўна, вельмі хутка. Шмат увагі ў „Жыровіцкай абіцелі” мы ўдзяляем праваслаўю і гісторыі Беларусі. Спецыяльныя лісткі былі прысвечаны князю Канстанціну Астрожскаму, пісалі мы пра Айчыну нябесную і зямную, пра Беларусь у гістарычным і царкоўным жыцці і г.д. Наступны наш лісток будзе прысвечаны тэме „Праваслаўе і культура Беларусі”.

— **Брат Мікалай, якая перыядычнасць Вашага выдання і як лісток распаўсюджваецца?**

— „Жыровіцкая абіцель” выдаецца 5-6 разоў на год накладам 10-50 тысяч паасобнікаў кожнага выдання. Распаўсюджваецца ён у асноўным у Жыровічах і ў праваслаўных прыходах бясплатна. А выдаецца на ахвяраванні прыхаджан.

**Тэкст і фота Сяргея Чыгрына**

# Сон пра плёскаўскіх „грыбоўцяў”

Ніна БРУЧКО

Вясна ў росквіце. Сонейка сунеца па небе высока, дзень доўжанькі. Вакол маёй хаты і панадворка ўжо зацвіў галубовымі кветкамі густа-густа, як сцяна, пасаджаны калісьці мамай бэз. Бела-ружовымі кветкамі пакрыліся маладыя, росля яблыні і грушы ад хаты аж да самай клуні, паабпал сцежкі, як белым малаком аблітыя сліўкі. А мне, падростку, і спратацца выгадна, каб пабыць у адзіноце, памарыць.

Якраз у сённяшні дзень пагода ад самай раніцы цудоўная. Сонейка радасна заглянула ў вокны. Пах жараных аладкаў, які даносіўся з кухні, абудзіў мяне крышку зарана. Хочацца есці, ой хочацца! Учора ж з-за пабягушак не павячэрала, ледзь да пасцелі дабегла.

— Ну, тады сядай за стол і еж, калі не здолееш пачакаць усіх, — сказала незадаволеная мама, ставячы міску з гарачымі аладкамі і кружку са свежанькім малаком.

Не скончыла я апошняга аладка з’есці, як з ломатам адчыніліся дзверы і ў кухню ўбеглі Маня з Надзькаю і ў адзін голас крыкнулі: „Хутчэй канчай есці, пабяжым у Сэмэнаў гай, пашукаем качыных яечкак!”

Мы выбеглі за агарод. Раўчак, які аддзяляў агарод ад гаю і Сэмэнавага поля быў поўны вады. Учора ішоў вялікі дождж. На палях зазеленела збожжа. „І добра, мо на Юр’я пойдзем пакачаць пакашанымі яечкамі ў чыёсьці жыта”, — падумала я. Раўчак перайшлі мы кладкай і накіраваліся ў гай. Не паспелі яшчэ дабегчы да першых дрэў, калі з-за клуні выбег з палюгаю „святый” Сэмэн, наш блізкі сусед. „Святый” размахваў палюгай, жагнаўся і голасна крычаў... І тут я прабудзілася.

„Прыгожы сон!” — прагнуўшыся падумала я і, не адплюшчваючы вачэй, заглыбілася ў мінулае.

Дзядзька Сэмэн быў стары, з доўгай барадой і валасамі ападачымі аж на плечы і выглядаў як сапраўдны святы, што на іконах. Да нікога з суседзяў ён не хадзіў і ніхто да яго, апроча „грыбоўцяў”. Сэмэн меў жонку, дачок і сына. Сэмэна называлі „святым”, а цэлюю сям’ю — „грыбоўцямі”. У нядзелю, не зважаючы на надвор’е, „дзёг” ён пехатою сям’ю ў вёску Грыбоўшчыну, да свайго прарока Ільі, як у нас гаварылі. Не раз ішлі яны босыя, не зважаючы на холад. Толькі сын не слухаў бацькі і не паддаваўся бацькавым замыслам. Калі дочки дараслі, захварэлі на ногі, а адна з іх памерла. Дочки не раз наракалі на бацьку. Да „грыбоўцяў” далучылася і Параска, якую за гэта муж не раз ганяў з калком кругом хаты. „Святый” збіраўся ў Сэмэнавай старэнкай хатцы. Прыязджалі з Войшак і іншых навакольных вёсак.

Адна з цікаўных суседкаў задумала пабачыць і паслухаць, як яны моляцца. Потым расказвала маёй маме:

— Заходжу я ў хату, а яны сядзяць за сталом, п’юць і ядзяць.

Раптам „святая” з Войшак ускочыла на лаву і давай скідаць на падлогу іконы, якімі былі абвешаныя густа сцены. Потым, загаліўшы парцяк, пачала танцаваць ды падпеўваць непрыстойную частушку пра казака. Спярга залегла цішыня, а потым пачалі ўсе па-свойму маліцца, а я ад страху выбегла з хаты. Другі раз рабілі вяселле. Зайшла я ў хату і, глянуўшы не вясельную круцініну, спыталася: „Дзядзьку, што вы такое дурное робіце, у яго ж ёсць жонка і дзеці!” А ён адказаў мне: „А Бог яго знае...”

— Вось так, даражэнькая, вянчаліся жанатымі, замужнімі, са сваімі бацюшкамі, у сваёй царкве, — успамінала няраз гэтыя здарэнні мая мама.

Пабудавалі сваю царкву ў Целушках, з вялікім званом. Мелі і сваю „маці божую”. Калі мы, дзяўчаткі, падраслі, таксама зацікавіліся іх сабраннямі. Адночы пабеглі мы ў хату, а тут поўна „святых”. Стаяць кругам пасярэдзіне хаты, а ў крузе — іхняя маці божая. Голасна ўсе моляцца (ды не помню слоў іхняй малітвы), а яна штораз падае, то зноў яе падумаюць.

Суседзі расказвалі, што ў час акупацыі дзядзьку Сэмэна немцы арыштавалі. Патрымалі, астрыглі бараду і валасы і, не знайшоўшы нічога для іх небяспечнага, пусцілі дамоў. А Сэмэн зноў адпусціў доўгую бараду і валасы і далей хадзіў „святым”. Калі вырас Сэмэнаў сын, пагнаў усіх „грыбоўцяў” і больш у тую хату баяліся заходзіць. Я была ўжо маладзенькай дзяўчынкай, калі на плёскаўскія Мацейкі прыйшоў жыць іх „апец”, як звярталіся да яго „грыбоўці”. Пасяліўся ён у хаце адной удавы, якая жыла са свякрухай і двума дзядзькамі. Ад маладосці займалася адна сваёй гаспадаркай; цяжка было. Дапамога пры палявых работах жанчыне прыдалася. Я добра запамятала таго чалавека: быў моцны, насіў доўгую бараду, ужо пасівелую, ніколі не надзяваў шапку на галаву, нават у найбольшы мароз. Здаваўся мне мілым, добрым чалавекам. Час ад часу мы з ім гутарылі; казаў: „Люблю, дзіцятка, з табою пагаварыць”. Аб чым мы размаўлялі, не помню.

Калі „грыбоўці” збіраўся на свае сустрэчы ў хаце ўдавы, сям’я дзядзькі Сэмэна не прымала ў іх удзелу. Бацька слухаўся свайго сына, хаця далей зусім не ўключаўся ў грамадскае вясковое жыццё да канца свайго жыцця.

У дзяцінстве ніхто з дочкамі Сэмэна не дружыў. І яны ад равеснікаў уцякалі. Мая старэйшая сястра і яе сяброўка Надзя бегалі не раз за імі і празывалі „святухамі”. А яны бараніліся: жагналі плахтай у руках і прыгаворвалі „Отыйдите, антихристы, отыйдите от меня!...”

Мой бацька расказваў пра „грыбоўцяў” з Войшак. Добра яго ведаў, былі яны з адной вёскі. Адпусціў ён доўгую бараду і валасы і таксама, як Сэмэн, „дэгаў” сваіх дзвюх дачок, босых і голых, у далёкую вё-

ску на сустрэчы са сваім прарокам. Не раз яны памерзлі. Дзяўчаты захварэлі сухотамі ды памерлі. Дзядзька апамятаўся, пакінуў „святых”, ды было ўжо позна. Сустрэліся яны з маім бацькам у Плёсках, калі той, не будучы ўжо „святым”, прыехаў да кагосьці на вяселле. Бацька сядзеў на лавачцы ля сваёй хаты, а ён, іграючы на балалайцы, ішоў з вясельнікамі на Пескі. А мой бацька звярнуўся да яго з пытаннем: „Ну, дзядзька, каму лепш служыць: Богу ці чорту?” А ён на тое: „Ой, Максім, чорту лепш!” і з яшчэ большай рызыкай пачаў іграць.

Праз некалькі гадоў „айцец” з Грыбоўшчыны памёр. Ды і так ужо ў канцы не збіраўся вакол яго „грыбоўці”, штораз больш іх яго пакідала і бралася за гаспадаркі; хацелася дастатней жыць і па-іншаму глядзець на свет. Самі пастарэлі, дзеці падарасталі, а вакол усё мянялася. Час зусім не спрыяў іх даўняму жыццю.

Сын дзядзькі Сэмэна дарос, узяўся за гаспадарку і добра гаспадарыў. Стары Сэмэн пасля смерці жонкі жыў яшчэ доўга, ды хаваўся ў сваёй хаце і на сваім падворку. Дочки павыходзілі замуж. А адна вясцоўцы памалу забываліся пра „святых”. Усё адыходзіла ў забыццё. Пры ўспамінах даўніх гадоў людзі талкавалі: „От, у «святых» ішлі тыя, што не любілі сваіх жанок або мужоў”. Мо гэта і праўда.

Мая бабуля расказвала нам, што Сэмэн быў у маладосці крутым і хітрым хлопцам. Утрэскаўся ён у яе наймалодшую сястру Кацярыну. Калі вярталіся з бежанства, дваццацігадовая дзеўка захварэла тыфам і памерла ў дарозе. Сэмэн вельмі шкадаваў Кацярыну. Вярнуўся дамоў на ўсё спаленае, як і ўсе суседзі. Трэба было пачынаць жыць нанова, жаніцца „з пасагам”, бо інакш прападзеш; няма ж чым засеяць поля. Вось і шукалі хлопцы дзевак у далёкіх вёсках, з якіх гаспадары не паехалі ў бежанства. Настроілі Сэмэну дзеўку з-пад Беластока, з Зачатнікоў. Цесць даў пару пудоў жыта ў пасагу. І Хоць дзеўка не падабалася, Сэмэн ажаніўся, ды ўсё жыццё жонкі не любіў. Не раз на думку прыходзіла яму Кацярына. Адночы паскардзіўся Ганусі: „Цяпер я ў дзесяць раз столькі аддаў бы збожжа, каб можна было вярнуць мінулае”.

Сёння на панадворку дзядзькі Сэмэна стаяць дзве пустыя хаты. Адна з іх памятае мінулае, другая — вялікая, новая, сучасная, якую паставіў Сэмэнаў сын. Ды і ён, і жонка, памерлі заўчасна. Усё апусцела. Асталася толькі гісторыя плёскаўскіх „грыбоўцяў” у памяці старэйшых жыхароў вёскі...

У дзверы пазваніў званок. Я сарвалася з пасцелі, пакідаючы свой сон і роздумы, з ім звязаныя. З радасцю прывітала сястру Надзю. Расказала ёй свой сон пра „грыбоўцяў” і мы абедзве яшчэ раз заглыбіліся ў мінулае, папіваючы малінавую гарбату.